

ENIGME LUDBREŠKE PJESMARICE IZ 1833. (ISKRICE IZ STARIJE KAJKAVSKE KNJIŽEVNOSTI)

THE ENIGMA OF THE LUDBREG BOOK OF SONGS FROM 1833 (FROM EARLY KAJKAVIAN LITERATURE)

Ivan ZVONAR

Varaždin

Dravska 10

Primljeno / Received: 15. 12. 2014.

Prihvaćeno / Accepted: 25. 5. 2015.

Izvorni znanstveni rad

Original scientific paper

UDK / UDC: 821.163.42'282-1

930.85(497.5Ludbreg)“183”

SAŽETAK

Ludbreška je pjesmarica rukopisna zbirka poetskih tekstova (bez notnih zapisa) završena nakon 1833. godine. Najvećim dijelom sadržava napitnice preuzete iz starijih rukopisnih zbirki ili naprosto zapisane po pjevanju u raznim prigodama. Pretežu kajkavske, ali među njima ima štokavskih, mađarskih, njemačkih, latinskih i slovenskih zapisa. Pored napitnica tu je i veći broj dužih ili kraćih pjesama. Najveći dio zapisa opet čine kajkavski tekstovi, ali su među njih ubačene štokavske, mađarske i njemačke popijevke, a jedna je i naslovljena kao Kranyzka. Osnovna je značajka tog dijela rukopisa da su u njemu citirani primjeri iz pisane i usmene književnosti toliko isprepleteni da se samo pomnijom analizom mogu odvojiti jedni od drugih. Usmenoknjiževni su kajkavski tekstovi prostorno ograničeni na relativno malo područje u Podravini istočno od Ludbrega i na srednje i donje Međimurje istočno od Preloga. Autorski tekstovi nisu vezani za određeni prostor i gotovo svi ulaze u korpus kajkavskoga svjetovnog poetskog stvaralaštva iz 18. i prvih desetljeća 19. stoljeća. Mogući je sastavljač i pisac zbirke Donjodubravčanin Štefan Belovari, neko vrijeme školnik i u Kuzmincu.

Među rijetkostima Nacionalne i sveučilišne biblioteke u Zagrebu se čuva, pod signaturom R 3949, i zanimljiva rukopisna poetska zbirka danas u znanosti poznata kao *Ludbreška pjesmarica*. To je obična bilježnica veličine 19,4 x 12,4 cm od nešto tvrđeg, grubljeg papira. Opseže šezdeset ispisanih listova. Na kraju su još četiri lista prazna. Prostor je za upisivanje teksta (notnih zapisa nema) s lijeve i s desne strane omeđen po jednom debljom okomitom crtom. Nedostaje omotni list, pa nije poznat ni sastavljač, ni točna godina nastanka rukopisa. Isto tako nije poznato tko je i kada zbirku poklonio Sveučilišnoj knjižnici. Sve su pjesme u njoj svjetovnog značaja. Prvi je o tom svesku pisao Franjo Fancev. Najprije u studiji *Prilog za historiju hrvatskosrpskih književnih veza u 18. vijeku* (Fancev, 1928.), gdje još ne spominje naziv rukopisa, ali iznosi pretpostavku da je mogao nastati nešto poslije 1800. godine.

Drugi put ga, sasvim uzgred, spominje u *Dokumentima za naše podrijetlo Hrvatskoga preporoda (1790. – 1832.)* u vezi s pjesmom *Veselje Ilirijancev zverhu odlaska Francuzov. (1813.)*. Pošto je citirao cijeli tekst, on u napomeni kaže da "... jedna varijanta u pjesmarici pisanoj oko god. 1830. (sign. R 3949) od gornje pjesme ima najprije stihove 5–8, 15–16, 19–20, a zatim u produženju još i ovo:

Vođa jaše svoga konja vrlo dobroga,
pod njim poskakuje ober mosta savskoga.
Braću svoju, vrle momce* vredno veseli
ter kuražno i batrivo njima govori:
"Hajda bratja domorodci srdca junačkog,
da zavidamo mi Francuzu vragometni skok!"

Bog živi našeg kralja i momce od harca,
za ke zdravje naj se spiye puna čašica!
Ako koji to zamudi naj bu francuski,
naj se takov izmed bratje taki van hiti!"

* I u rukopisu stoji *momce*.

Iz signature se vidi da Fancev misli na *Ludbrešku pjesmaricu*, koju stavlja približno u 1830. godinu (Fancev, 1933.).

U njegovu radu *Hrvatska dobrovolja u popijevkama, zdravicama i napitnicama prošlih vjekova* (Fancev, 1937.) zbirka dobiva i naziv *Ludbreško-bukovečka pjesmarica od g. 1830.?* Iz nje je preuzeto pedeset napitnica (zapravo 49 rednih brojeva, ali se uz broj 21 nalazi i tekst označen brojem 21a), i to trideset i šest cjelovitih tekstova i četrnaest jako skraćениh, često s tek ponekim stihom, jer su njihovi paralelni zapisi već navedeni iz starijih rukopisa.

Izbor Franje Fanceva obuhvaća trideset sedam kajkavskih, devet štokavskih, tri slovenska i jedan latinsko-njemački tekst. Među njima je i spomenuta varijanta pjesme *Veselje Ilirijancev...* (br. 46, str. 151. – 152.), a naslov je naprosto *Napitnica* (u rukopisu je to br. 98, list 55. – 56., str. 110. – 111.).

Već je rečeno da se oba zapisa podudaraju u svega osam stihova. Bit će da je citirani završetak pjesme dopisao netko blizak sastavljaču *Ludbreške pjesmarice*.

Fancev ne ostavlja druge podatke niti o rukopisu, niti o njegovu sadržaju. Tri će desetljeća kasnije o toj zbirci pisati i Olga Šojat u tekstu *Izbor iz "Ludbreške pjesmarice"* (Šojat, 1968.).

U uvodnom dijelu svog članka ona svu pažnju posvećuje jedino razrješavanju Fancevljeve nedoumice oko godine nastanka, za nju uvijek samo *Ludbreške pjesmarice*.

Kao polazište uzima zadnji kajkavski tekst u zbirci s prvim stihom *Nut leto nam ovo je zadnje...*

To je poduža pjesma jednog studenta zadnje godine bogoslovije.

Vrlo preciznom analizom autorica utvrđuje da je djelo poteklo iz pera Pavla Stoosa. On se u njemu oprašta od svojih drugova koji će se uskoro, po završetku studija, razići na razne strane Austrijskog Carstva i možda se više nikada neće sresti. A bit će to 1833.

Nameće se, dakle, zaključak da pjesmarica nije mogla biti dovršena prije naznačene godine. Tu zapravo i prestaje prikaz zbirke, osim što su još navedene dimenzije bilježnice i broj ispisanih listova, naknadno paginiranih (dosta nemarno, o. p.), najvjerojatnije rukom Franje Fanceva, od 1 do 60, i da su svi poetski tekstovi označeni brojevima od 1 do 103.

Nakon toga Olga Šojat donosi, u svojoj transkripciji i po svom izboru, deset uspješnih kajkavskih pjesama.

Kako je pjesma *Nut, leto ovo je zadnje...* dospjela u zbirku, ostat će tajna kao i odgovor je li rukopis dovršen upravo te godine ili možda koju godinu kasnije, po čemu bi bio suvremen ili čak mlađi od *Knisicze Napitnicz y Popevkih zkup szlosene po Ivanu Mlinarics Letta 1834a 9. Novembra*, sastavljene u Prelogu u Međimurju, s kojom ima više dodirnih točaka (Zvonar, 1996.).

Tako je kulturnoj javnosti ostao nepoznat sam sadržaj bilježnice, pa se na ovom mjestu prvi put donosi u cijelosti.

Zbirka obuhvaća sto tri poetska teksta, od čega najveći dio zauzimaju napitnice, njih šezdeset i dvije.

Kajkavskih je napitnica trideset i sedam, štokavskih devet, mađarskih pet, njemačkih također pet, a tu su još tri slovenske i tri latinske. Sve su te popijevke dio općeg svijeta jedne književne vrste koja se posebno razvila na kajkavskom govornom prostoru u drugoj polovini 18. i u prvim desetljećima 19. stoljeća, najprije na plemićkim, a potom i na župnim dvorovima, i čuvaju se zapisane u brojnim varijantama. Pjevale su se ili recitirale u posebnim prigodama, uglavnom pri stolu, s namjerom da se nazdravi domaćinu ili kojem uglednijem gostu.

Najčešći im je naslov u svim zbirkama naprosto *Napitnica* (ovdje uvijek i s odgovarajućim rednim brojem).

Tri se napitnice u *Ludbreškoj pjesmarici* uvjetno mogu smatrati originalnima.

Prva počinje stihovima:

Lepo vode kolo vile
v *bukovečkom polu*
v kompaniju našu sile
baš na dobru volu.
(*Br. 19, list 9., str. 17.*)

U drugoj se spominje ime Štefan:

Zdrav i vesel bio,
kada kuda buš hodio,
živi mnogo let,
hoću ti želet;
vseh je gostov jedna reč:
živi Štefan dnevov več,
da moremo piti,
dobro vole biti...
(*Br. 54, list 23., str. 46.*)

Treća predstavlja čitavu priču.

Napitnica. (99.)

Ni ljepšega ni dragšega nego veselje,
samo komu zdravje služi vredno od želje.

On ne mari za vse brige sveta ovoga,
samo da pohodi bližnje serca pravoga.

Mi smo došli denes simo dosta zarana
da vodimo mladu dimo odmah skup z nama.

Da vidimo *na Bukovcu* staru mamicu
koja želno načakava svoju snašicu...

Pak nas vendar otac mati neču puščati
nego vele da moramo ovde ostati.

Ah nejdemo ar imamo gazdu dobroga
koji nama za badava daje s punoga.

On ne mari nit ne žali stroška ovoga
pri kom sede poštvana vredna gospoda.

Koju prosim naj natoče sebi s punoga,
naj Bog živi našu mladu skup i mladoga.

Koji denes skup vu društvo* jesu stupili,
da bi srečno vnoga leta skupa živeli.
finis

(*Br. 99, list 56., str. 111. – 112.*)

* Riječi *vu društvo* su na kraju retka pa se ne može točno vidjeti je li *društvu* ili *društvo*. Mi smo to transkribirali kao *društvo*.

U toj su napitnici posebno zanimljivi stihovi:

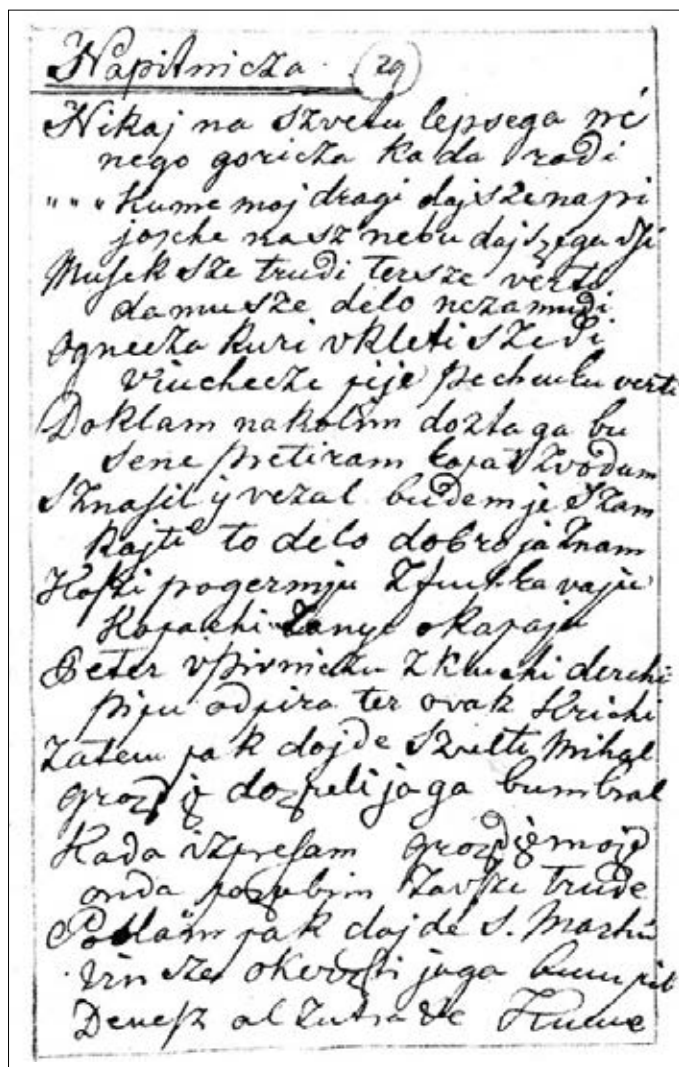
Da vidimo na Bukovcu staru mamicu
koja želno načakava svoju snašicu...,

i to iz dva razloga.

Prvi je u tome što se po drugi put u zbirci spominje mjesto Bukovec, a drugi predstavlja dokaz kako je pjesma odmah prihvaćena u narodu na razini vrijednosti, jer je brzo prešla preko Drave, ne zna se je li iz Podravine u Međimurje ili obratno. Ona je, u gotovo neizmijenjenom obliku zapisana i u Prelogu, s jednom jedinom većom razlikom:

Da vidimo vu Preloku staru mamicu
kako želno nagledava svoju snešicu.

Izvor: *Knisiczka Napitnicz y Popevkih zkup Szlosena po Ivanu Mlinarics Letta 1834a 9. Novembra (Druga, u rukopiszu str. 5. – 7.)*

Sve su njemačke napitnice pisane goticom.

Osim napitnica zbirka sadržava i četrdeset jednu pjesmu, od čega je dvadeset i sedam kajkavskih, četiri su štokavske, šest je njemačkih, tri su mađarske, a jedna je slovenska.

Sve hrvatske pjesme nose samo naslov *Popevka*, ali se, u zagradi, dodaje i redni broj kojim je tekst označen u rukopisu (rukum F. Fanceva, o. p.).

Jedinu iznimku čini zapis *Pesma od Fratra u Valpovu 30. godin služčega*.

Da bi prikaz sadržaja zbirke bio što potpuniji, ovdje se donosi i nekoliko kitica iz te pjesme, točnije žalopojke jednog fratra koji je trideset godina bio župnik u Valpovu, a tada se, po nalogu crkvenih vlasti, morao vratiti u samostan u Našice, što ga, na svoj način, teško pogodilo.

Jedan od brojnih, dosta variranih, paralelnih zapisa napitnice "Nikaj na svetu lepšega ni..." u "Ludbreškoj pjesmarici", br. 9, list 12., str. 24.

*Pesma od Fratra u Valpovu
30. godin služućega (76.)*

<p>1. Kod potoka Karašice
valpovačke dve snašice
svoje béle noge praše
fra Ivan zaplakan staše.</p> <p>2. U persa se udaraše
grozne suze prolivaše
na sve gerlo vapijaše
i ovako govorjaše.</p> <p>3. O jao meni jao
komu ne bi bilo žao
iz Valpova odlaziti
u Našice prolaziti.</p> <p>4. U Našice med zidine
smiluj mi se gospodine
ondi pivat vsaki dan
tomu nisam navučan.</p> <p>5. Aj neka bi i to bilo
lasno bi se podnosilo
kad bi smeo vas snašice
sobom povest u Našice.</p> | <p>6. Maró, moju kuharicu
onu! staru kukavicu
ne dadu mi povest sobum
kažu što će ona s tobum.</p> <p>7. U Našice iti hoće
kuharica fratrom što će
parokom je dopušćeno
baš je pravo i pošteno.</p> <p>8. Kuharice da imadu
koje dobro kuhat znadu
ti sad parok nisi više
tako ti se dakle piše.</p> <p>9. K sebi ruke divere
zajde pivat miserere
u Našice namajstier
ondi ti je sad kvartier.</p> <p>-----</p> <p>21. Pak da z serdcem neveselim
iz Valpova jadan selim
gdi sam dosti dugo bio,
moju jakost pogubio. Finis.</p> |
|--|---|

(List 38. – 40., str. 75. – 79.)

Slovenska pjesma ima naslov *Kranjska*, a mađarske i njemačke imaju svoje, ali, također, vrlo općenite naslove. Čini se da je sastavljač zbirke dobro vladao govornom sastavnicom mađarskoga i njemačkog jezika, ali kad je stihove valjalo zapisati, nastali su pravopisni problemi.

Njemački su tekstovi ispisani goticom i latinicom, a naslovi su dosta nemarni, tako da se uz oblik *Lied* (pjesma) nađe i *Lind*. Jedan zapis ima naslov *Abschid Lied*, a trebalo bi da stoji *Abschiedslied* (oprostajna pjesma). Jedino zadnji njemački tekst (pretposljednja pjesma u zbirci), inače pisan goticom, ima vrlo lijepo izrađen latinički naslov *Wanders-lied* (korektno bi bilo *Wanderlied*).

Isti je slučaj i s mađarskim tekstovima. Već prva pjesma, kojom zbirka i počinje, nosi naslov *Ének* (pjesma), jedan hrvatski tekst ima mađarski naslov *Vigan élek vilaga*, što bi se moglo slobodnije prevesti kao *Dosta radostan svijet* (br. 3, list 3., str. 5. – 6.), a jedan mađarski kao *Vilagi Dall* (br. 75, list 37., str. 73. – 74.), što bi, valjda, trebalo značiti *Svjetska pjesma*, s prvim stihom *Vigan éljen vilagon* (*Sretno neka živi svijet...*). Naziv bi za narodnu pjesmu inače bio *népdal*. Teško je reći zašto je sastavljač zbirke u naslovu *Mágyar Ének* (br. 48, list 18., str. 35.) riječ *Ének* napisao s dva n, kao što je i u prethodnom primjeru riječ *Dall* napisao s dva l. Česte pravopisne pogreške dosta otežavaju prevođenje i mađarskih i njemačkih zapisa na hrvatski jezik.

Osim poetskih, rukopis sadržava i tekstove druge prirode.

Tako se na početku bilježnice nalaze i tri upute za liječenje. Ovdje se navode doslovce, ali suvremenom grafijom.

Signum Fernambocum.

(Vrazilo, vrazilovo drvo, o. p.)

Napravi iz njega cerljen tinktur i z njim zube snaži, ne budeš zubno bol terpel.

Contra Febres.

Vzemi iz suhe slive koščicu van i deni 3 pedicula (peteljke, o. p.) nuter ter daj pojesti betežnomu.

Suproti vsagdašnjem bluvanju i na prek zrigavanju.

Vzemi cipersond (?) vu kolaču spečenim ali na medu spečenim.

(Svi su recepti zapisani na listu br. 4, str. 8.)

Tu su, na četiri mjesta, i zagonetke s pitanjima i odgovorima na kajkavštini, a na jednom mjestu i na njemačkom jeziku pisane goticom. Pitanja i odgovori su označeni malo neobičnim velikim slovima. Ovdje ih transliteriramo kao *P/* i *R/*.

Donosimo kajkavske primjere.

P/. Koji svetec je najmudreši?

R/. Sveti Martin dojde po Vsi sveci pak na konju.

P/. Kaj leti prez perja sede prez zadnjice i ide prez nog?

R/. Sneg.

(List br. 3, str. 6.)

P/. Bog je na svakom mestu, ali ne vsigde?

R/. Vu Rimu *:/*: tam ima mesto sebe papu.

(List br. 9, str. 18.)

P/. Za kaj muži najbole Boga mole?

R/. Za konje ar da ne bi konj bilo
gospoda bi na mužih jahali.

(List 23., str. 45.)

P/. Kaj tat najzločestešega včini?

R/. Da se da vloviti.

P/. Koj je spametneši, muž ali žena?

R/. Ženska ar more 10 m(ožov) za nos voditi.

P/. Z kakvem okom ne vidi se nikaj?

R/. Z kurjem okom na nogi.

(List br. 41, str. 82.)

Ispod *Napitnice 4.* nalazi se, pod znakom # , i nenumerirani zapis koji je više ritmizirana proza nego pjesma. Zapravo se radi o nastavku *Popevke (3.)*, pa ćemo ga iza nje i citirati u cijelosti.

Cijela je zbirka ispisana istom rukom, razlike su samo u širini pera kojim su zapisivani pojedini tekstovi. Jedino je pjesmu *Wanderslied*, kao pretposljednju u zbirci, goticom ispisala druga ruka, očito znatno kasnije nego što je ispisan prvi dio pjesmarice.

Početak glasi:

Was bekümmert mich,
wenn ich wandere
Zur so schönen Sommerzeit...

Stihovi su preuzeti od nekog njemačkog pjesnika s početka 19. stoljeća.

Tako izgleda sadržaj sveska.

Kao što ostaje otvoreno pitanje godine u kojoj je završen, nepoznanicu čine još i njegov naziv i mogući sastavljač.

Ime se Ludbreg spominje na samo jednom mjestu, u mađarskoj *Napitnici (43.)*:

Az *Ludbregi Hegynek*, piros Borotskája,
 Ki az Ember szüvet nagyon vidamétja.
 (List 16., str. 32.)

U našem bi prijevodu ti stihovi glasili:

"*Ludbreški vinogradi*, crveno vince
 koje čovjeku jako veseli srce."

Četiri kilometra južno od Ludbrega doista postoji mjesto Vinogradi Ludbreški.

Jednom se navodi *bukovečko pole*, a dvaput mjesto *Bukovec*, i to u već citiranoj *Napitnici* (99.) i u *Popevki* (49.), s prvim stihom: *Kad sem išel z Dubovice*.

Radi se, svakako, o Velikom Bukovcu, danas općini smještenoj nekoliko kilometara sjeveroistočno od Ludbrega, kojoj pripadaju naselja Dubovica i Kapela (oba dva kilometra zapadnije od Velikog Bukovca, a međusobno ih dijeli samo cesta).

Veliki je Bukovec poznat i po krasnom dvorcu grofova Drašković, koji mještani naprosto nazivaju grad.

Za kontekst je ovog rada posebno zanimljiva upravo pjesma *Kad sem išel z Dubovice*.

Popevka. (49.)

Kad sem išel z Dubovice
 sretal jesem dve snešice
 pod zelenim drevom stale
 veselo se spominale.

Ja njim velim dober večer
 pak još k tomu njim odrečem
 je li ste si vi sestrice
 ali pako nevestice.

Stare imamo svekerve
 vu tancu smo vsigdar perve
 a čerlena su nam lica
 k tomu čižme na peticah.

Obadve smo zalublene
 jedna drugi jako verne
 ja sem Treza ova Franca
 vsaka v kerčmi rada tanca.

Ja njim viknem fala Bogu
 vudrim jedno v drugu nogu,
 hodte z menom golubice
 na Bukovec do kerčmice.

Niti smo si mi sestrice
 niti pako nevestice
 nego dobre pajdašice
 križovate šogorice*.

Muži z nami več ne spiju
 vre tri tjedne kak veršiju
 pak nas jako teško stane
 da smo ovak dugo same.

Na Bukovec hodmo sada
 malo dale tam od grada
 pri Smontari* dobro vino
 pak još koga mi dobimo.

Ki bu z nami dobre vole
 ako taki i do zorje.
 Dudaš igra na dudice
 vertiju se dve snešice.

Jako zmožno raduvala
 same vino su plačale
 celo drago nočko milu
 vnogo se je vina spilo.

V jutro kda zorja svane
 odišle su dimo same
 svekrve su povkanile
 da v toplice su hodile
 pušćale su svoje žile**.

(List 18. – 19., str. 36. – 37.)

* *Križovate šogorice* su snahe od kojih je svaka udata za brata one druge.

** U rukopisu stoji *Zmontari*, pa to tako transkribira i Olga Šojat. Taj grafem valja čitati kao *S*, jer je i danas u Bukovcu i obližnjem Svetom Đurđu vrlo često prezime *Smontara*.

*** U to su vrijeme u Varaždinskim Toplicama postojali ovlaštteni ljudi, a da nisu bili liječnici, koji su pacijentima puštali krv. To su najčešće radili *barberi* – brijači.

I ta je pjesma vrlo brzo ušla u narod, pa je 1841. zapisuje Ivan Kukuljević u Međimurju, ali glavne junakinje više nisu Treza i Franca, nego Dora i Franca (Kukuljević, 1841.).

Dora i Franca

Ja sem išel s Dubovice	"Malo niže od Bukovca
Tam sem našel dve snešice.	"Pri mesaru Dobrovinu
Pod zelenom drevom stale	"Još junaka dva dobimo
Lubleno se spominale.	"Jednog Dora drugog Franca,
	"Vsaka rada v kerčmi tanca.
Ja im velim: Dober večer!	
Proti njima ovak rečem:	Pričel dudaš zadudati
"Je li ste si vi sestrice?	Dve snešice potancati
"Je li pako šogorice?	Jedna Dora, druga Franca,
	Vsaka rada v kerčmi tanca.
"Niti smo si mi sestrice	
"Niti smo si šogorice	Černe čižme, na petice
"Nego smo si pajdašice.	Potancale dve snešice.
"Ovde smo se skupa zišle	Perva je Dora, druga Franca
"Mislimo si kam bi išle.	Vsaka rada v kerčmi tanca.

(*Rukopis M. H.192, str. 7. – 8.*)

Ostat će tajna je li Kukuljević krivo čuo ili mu je pjevač tako otpjevao, pa je stih *Pri Smontari dobro vino...* zapisao kao: *Pri mesaru Dobrovinu* (niti u Međimurju niti u Podravini ne postoji prezime Dobrovin). Takve su omaške pri zapisivanju vrlo česte.

Tu, međutim, priči nije kraj.

Vinko će Žganec oko 1920. zapisati u Belici u Međimurju, po pjevanju zvonara Remuša Baze, pjesmu *Snočka išel sem s kapele...* (Žganec, 1924.).

On tada vjerojatno još nije znao da u Podravini postoji mjesto Kapela, pa je tu riječ razumio kao kapelica, što nije nelogično ako se zna da je tekst i melodiju zapisao po pjevanju zvonara koji se vraćao kući odzvonivši večernju *Zdravomariju*.

Snočka išel sem s kapele...

Snočka išel sem s kapele,	Niti smo si mi sestrice
Tam sem sretal dve ljubljene.	Niti smo si nevestice,
Pod zelenim drevcom stale,	Nego smo si pajdašice,
Stiha su se spominale.	Križovate šogorice.
Rekel sam jim: dober večer!	Vezda smo se tu skup zišle,
Išče k tomu nekaj rečem:	Mislimo si kam bi išle.
Je li ste si vi sestrice?	Ali gori, ali doli,
Je li ste si nevestice?	Kaj nam bilo bi po volji.

(*Br. 300, str. 169. – 170.*)

Isti će melograf opet, ali sada 1947. godine, zapisati u Drnju u Podravini i sljedeći tekst, dakako s napjevom, ovaj put bez naslova (Žganec, 1962.):

<p>Kad sem išel z Dubovice sretnol sam si dve snešice pod zelenim drevom stati, veselo se spominjati. Ja im rečem: "Dober večer, jeste li si vi sestrice ili kakve nevestice?" – Mi smo vjerne pajdašice, križovate šogorice. Ja sem Treza s Hrženice, ona Franca s Prosenice*, jedna Treza druga Franca, svaka rada f krčmi tanca. Hajd idemo do krčmice!</p>	<p>Kad smo došli do krčmice, tam smo našli već snešice. Prva veli: "Hajdmo dimo, da se dobro mi naspimo!" Druga veli: – Pak zajdemo, mi gotovo sve najdemo. – Treća veli: – Nema sile, jošće malko sunce grije. – Č'rtta se na muža tuži i po stolu šakom ruži. Peta milno izdihava pa se f pijar** nalukava. Šesta se za grehe plače, pak si v vino kruh namače.</p>
--	---

To ispisal v Belovaru
iz Kuzminec školnik stari.

(Br. 297, str. 159.)

*Pjevala Mara Sas r. Dolenec, seljakinja, r. 1890. u Gotalovu,
a od udaje 1914. živi u Drnju. Zapisano 1947.*

* *Hrženica* je selo sjeverozapadno od Ludbrega. Mjesto *Prosenica* danas ne postoji.

** *pijar* – *peharec*, zemljani vrč – vidjeti u pjesmi F. Galovića *Kum Martin*.

Taj je zapis već kontaminiran pjesmom *Od pijani žen* koja počinje s petnaestim stihom. Zanimljiva su, međutim, dva zadnja retka:

To ispisal v Belovaru
iz Kuzminec školnik stari.

(Istakao I. Z.)

Zapisač nije komentirao završetak teksta. Ostavio je samo napomenu: "Šaljiva rugalica. Po melodiji i tekstu podsjeća na međimurske pjesme."

Tekst će doslovce, također bez komentara, ali i bez navođenja izvora, preuzeti Tvrtko Čubelić za svoju zbirku *Brige čovjekove i sudbine ljudske u lirskim narodnim pjesmama* (Čubelić, 1978.).

A ti stihovi trebaju glasiti:

To ispisal Belovari
iz Kuzminec školnik stari.

Pjevačicu je vjerojatno zbunilo ponešto neobično prezime Belovari pa je to poistovjetila s Bjelovarom (u narodu Belovar), gradom gdje su se nekada održavali veliki godišnji sajmovi koje su redovito posjećivali i Podravci i Međimurci.

Mara je Sas mnoge pjesme naučila od svoje majke pa je čula i tu pjesmu, možda već s pogrešno otpjevanim stihom *To ispisal v Belovaru*.

To, međutim, nije i jedina veza pjesmarice s Kuzmincem.

Sva je prilika da je sastavljač zbirke u župnom dvoru našao i neke starije zapise, pa ih je jednostavno prepisao. To se posebno odnosi na štokavske tekstove. Tako ispod naslova zadnjeg zapisa (*Napitnica 103.*) stoji bilješka: *Monsieur I. Kalčić, Theologus*.

Ivan je Kalčić doista bio župnik u Kuzmincu od 1742. – 1750.

Tekst je štokavski, a početak glasi:

Što po vilajetu,
velikom predmetu
ili će se pobiti
ili pomiriti
ne mislim od tomu
mir dadem svakomu
po voli živim ·/·
po voli godim
pijem vince ·/·
veselim serce.

(List 59. – 60., str. 118. – 120.)

Vrlo je vjerojatno da su iz njegove ostavštine preuzete već spomenuta *Pesma od fratra u Valpovu 30 godin služječega* i *Popevka* (79.) s početkom:

O! O! O! Moj Mio ·/· gdi si sinoć bio ·//·
Omnia versus rep.
Na na na čijem si rep. haj haj
neka neka krilu zavusnio.

(List 42., str 83.)

Kuzminec je inače lijepo selo istočno od Ludbrega, danas u općini Rasinja. Stari je naziv bio Kuzminci. Isti su oblik imala i imena susjednih mjesta: Koledinci (danas Koledinec), Lunjkovci (Lunjkovec), Jantolovci (Antolovec), Županci (Županec) Vojvodinci (Vojvodinec)...

Spominje se već 1334. kao župa sv. Kuzme i Damjana (*Ecclesiae sanctorum Cosmae et Damiani*). Kontinuitet se njezina postojanja može pratiti, zahvaljujući popisu župnika koji su tu službovali, od 1408. godine do danas.

Od 1695. u Kuzmincu se u kanonskim vizitacijama redovito spominju i orguljaši (kantori – školnici) koji su, uz crkvenu službu, odigrali važnu ulogu u promicanju obrazovanja i školstva podučavajući seoske dječake čitanju, pisanju i računanju.

Po imenu se spominje kuzminski *školnik* (učitelj i kantor) Ivan Horvat zvan Čižmašija (vjerojatno iz Preloga ili Donje Dubrave, gdje se to prezime, u obliku Čižmešija, spominje već 1720. godine) koji je, zbog sudjelovanja u Velikootočkoj buni 1755., bio osuđen na smrt i na okrutan način pogubljen.

Mjesto doživljuje procvat nakon 1760., kada su, za župnikovanja Josipa Čunčića (on je tu bio župnik od 1759. do 1789.), sagrađeni župni dvor i velebna zidana crkva sv. Kuzme i Damjana.

Javna je trogodišnja pučka škola u Kuzmincu osnovana 1837. Ima trideset i šest polaznika koje podučava jedan učitelj (D. Feletar – P. Feletar, 1992.). Moguće je, dakle, da je tu određeni broj godina svog službovanja mogao provesti i školnik Belovari.

A tko je bio Stjepan (Štefan, Štef) Belovari?

Na tu je osobu najprije upozorio Ivan Milčetić (1853. – 1921.) u prvom dijelu svog opsežnog rada *Hrvatski književni prilozi iz Međumurja i okolice Šoprona*, i to pod naslovom *Jedan hrvatski preporoditelj iz Međumurja* (Milčetić, 1916.).

"Preporoditelj iz Međumurja" je župnik Stjepan Mlinarić (1814. – 1876.) rodom iz Preloga. Iza njega je ostala bogata rukopisna ostavština. Čitajući i analizirajući njezine pojedine dijelove, Milčetić zapaža i podužu pjesmu *Poëta, Putnik Međimorski, dokončan na Kakiñi vu mesecu Augustu 806-a*. On u početku misli da je i taj tekst napisao Stjepan Mlinarić, ali pažljivim čitanjem utvrđuje da je njegov autor "školnik" Belovari i odmah nailazi na nekoliko nejasnoća.

Radi se, naime, o putopisu u stihovima u kojem autor opisuje svoje putovanje, dakako pješice, kroz cijelo Međimurje, započeto kod najzapadnijeg većeg mjesta trgovišta Štrigove, a završeno na Kakinji,

selu na lijevoj obali Mure. S Donjom Dubravom su to mjesto povezivale tvrda cesta i skela kojom su Donjovidovčani i Donjodubravčani, tzv. dvovlasničari, sve do 1948., putovali preko Mure u svoje vinograde na Legradskoj gori i obližnjim brežuljcima (na mađarskoj strani).

Nedostaje, međutim, nekoliko zadnjih listova, pa tekst završava s 521. stihom u Svetoj Mariji, tako da nisu spomenuta mjesta Donji Vidovec, Kotoriba, Donja Dubrava, a vjerojatno i Legrad.

Kao "školnik" autor redovito navraća u župne dvorove (farofe), gdje dobiva hranu, a najčešće i konak. Karakterističan je prikaz njegova dolaska u Prilok (Prelog).

Idem doli ja po cesti,
Skoro nigde ne smem sestti,
Ar mi bude brži pojti,
Ob dvanajsti v Prilok dojti.
Takaj vidim velke hiže,
Kranjec rušta gori zdiže.
Onda počnem se mivati
I mustače podbrivati.
Robca na vrat sem zavezal,
Dugo sem se ž njim natezal.
(Stih 330. – 339.)

Opisavši najbitnije značajke mjesta i spomenuvši neke važnije osobe, pjesnik dolazi u župni dvor, gdje nalazi župnika i kapelana.

Takaj vu duhovni strani
Gospodin* su poštuвани.
Vice ešprišt** mesto vzeli,
V Priloko budu veseli.
Ali kad v palaču*** zajdem,
Ravno pri obedu najdem
I gospona kapelana,
Ovo bila sreča sama.
Oni vele: zdravo, zdravo!
B e l o v a r i , to je pravo,
Da ste ravno tak trefili,
Staro vince bute pili.
Dragi gospodin plebanuš,
Kršćanjski dušic tovaruš!
Ja njive ruke kušujem
I k obedu se aldujem.
Oni dobro me poznadu,
Če mi dva dni piti dadu;
Ar su oni me krstili,
Bog daj dugo živi bili.
(Stih 366. – 385.)

* *gospodin* – i dandanas župnika u Prelogu zovu *gospodin*

** *vice ešprišt* – *podjašprišt* – zamjenik arhiđakona

** *palača* je najveća prostorija u župnom dvoru, služi kao blagovaonica

I tu počinje prva nedoumica.

Budući da (po Milčetiću) u župnim knjigama stoji da je Belovari rođen i kršten u Donjoj Dubravi 1784. godine, autora studije zbunjuju stihovi koje pjesnik upućuje preloškom župniku:

Ar su oni me krstili,
Bog daj dugo živi bili!
(*Stih 384. – 385.*)

Spomenuti je "vice ešprišt" (podjašprišt) Baltazar Bogdan (1750. – 1813.), rođen u Međimurju, koji je preloškom župom upravljao od 1785. do 1813., a vjerojatno je tu bio i kapelan koju godinu ranije jer je *Matica krštenih*, vođena od 1738. do 1801. već od 1783. više godina pisana istom rukom.

Spomenuti kapelan je Franjo Dvorski, također Međimurac.

Iz citirane je *Matice krštenih* vidljivo da među krštenima 1784. u trgovištu Perlak (Prilok, danas Prelog) nema Stjepana Belovarija (za svakog je krštenog, naime, točno navedeno mjesto u kojem je rođen).

Prelog je tada iznimno velika župa, a najistočnije naselje što joj je pripadalo bio je Draškovec, koji samostalnom župom postaje nešto kasnije – 1789./90.

Istočno se od Draškovca nalazi zaselak Čukovec, a u to je vrijeme pripadao, također velikoj, župi Donji Vidovec, kojom je od 1782. do 1813. upravljao župnik Josip Čunčić rodnom iz Turopolja, rođen 1748. (to nije isti Josip Čunčić koji je u približno isto vrijeme župnik u Kuzmincu).

Vidljivo je, dakle, da su župe Prelog i Donji Vidovec međusobno graničile.

Donjovidovečkoj su župi tada pripadala mjesta (od istoka prema zapadu) Čukovec, Donji Mihaljevec, Sveta Marija, Donja Dubrava, Kotoriba, a ranije neko vrijeme i Legrad.

Za trenutnog odsustva Josipa Čunčića (duhovne vježbe u Zagrebu, bolest ili koja druga okolnost), Belovarija je morao krstiti tada najbliži župnik, dakle iz Preloga, i upisati ga u *Maticu krštenih Donji Vidovec* s naznakom da je rođen u Donjoj Dubravi. Stoga je lako moguće da je to bio baš Baltazar Bogdan.

Valja napomenuti da se župa Donja Dubrava osamostalila i odvojila od Donjeg Vidovca 1790. godine, dakle nakon Belovarijeva krštenja (Horvat, 1944.).

Drugu su nedoumicu u Milčetića izazvali stihovi:

Ja sem takaj odnud rodnom
I varaša Prilok plodom;
Naj svedoče ki me znadu
Ter mi piti dosta dadu.

Tu je moguće da autor aludira samo na svoje podrijetlo, jer se njegovo prezime najprije spominje u Prelogu, i to u obliku Bellovari 1698., a u obliku Belovary 1712.

Radi se o mađarskoj doseljeničkoj obitelji koja se vrlo brzo pohrvatila.

Njezini su se potomci u Donju Dubravu doselili nakon 1768. (Frančić, 2002.). Iz Preloga naš putopisac odlazi u Sv. Juraj u Trnju, gdje ga tamošnji župnik dočekuje riječima:

Oni vele: školnik dragi!
Če prem neste* dosta mladi,
Pri obedu tu ostante!
Piti bude, to vi znajte.
Onda bili smo veseli,
pili smo i dobro jeli.
(*Stihovi 432. – 438.*)

* Tu i u Milčetića stoji *Čep rem neste...* To može biti pogreška u transkripciji ili se, pak, autor želi učiniti starijim nego što jest jer su mu tada dvadeset i dvije godine.

Dalje ga put vodi u Goričane (Goričan):

Po meni vse idu čame,
Bude iti v Goričane.
Srela me je jedna žena,
Nekak bila omamlena.
Gori doli poskakava,
Ide, spomina se sama.
Ljudi vele da je nora,
Iz Goričan ova Dora.

Kada idem po vulice,
Vani vidim purgarice,
Tri goričke mlade žene,
Koje krčmam su privčene.
Dojdem anda vre na farof,
Doge hiže kakti marof.

(Stihovi 459. – 464. i 470. – 475.)

Tih je nekoliko citata sasvim dovoljno da bi se vidjelo kako je iz istog pera poteklo i više pjesama uvrštenih u *Ludbrešku pjesmaricu*.

O Belovariju je nakon Milčetića pisao i Zvonimir Bartolić, najprije sasvim usput, također u radu o Stjepanu Mlinariću, s naslovom *Ispisanje o Štefu Mlinariću Priločancu iliti tuženje nad stoljetnom hrvatskom pozabljuvostjom* (Bartolić, 1978.), prenoseći uglavnom podatke iz Milčetićeva teksta, a drugi put opširnije u članku *Stjepan Belovari – hrvatski pučki pjesnik iz D. Dubrave* (Bartolić, 1994.). On tu navodi da je Stjepan Belovari vjerojatno autor pjesmarice koja je nastala u Donjoj Dubravi, a danas se čuva u hrvatskom selu Koljnuf u zapadnoj Mađarskoj, pa dalje kaže: "To se, između ostalog, vidi i po pjesmama u kojima prepoznajemo tipično dubravske motive. Više pjesama govori o mlinarima, brodarima, zlatarima, šajkašima, o sv. Margareti, a spominje se i Dubrava." Bartolić zaključuje da je Belovari "jedan od boljih hrvatskih kajkavskih pjesnika u devetnaestom stoljeću."

I Milčetić i Bartolić navode kao godinu Belovarijeve smrti 1868.

Dragutin Feletar navodi točnu, 1867., godinu (Feletar – Petrić, 2013.). Zanimljivo je da nitko od autora koji su pisali o Belovariju ne spominje njegovu kuzminsku fazu, koja je također bila vrlo dinamična.

Nemoguće je pretpostaviti da bi u *Ludbrešku*, odnosno *Ludbreško-Bukovačku* (to su do danas jedini u literaturi spominjani nazivi rukopisa) *pjesmaricu* ušlo toliko dugih tekstova istoga autora, a da on nije bio prisutan pri njezinu sastavljanju. Štoviše, vrlo je vjerojatno da je sam inicirao nastanak zbirke i da je ispisao gotovo čitav svezak.

I danas se čuva *Očitovanje* (jedna vrsta oporuke) koje je svojom rukom napisao Stefan Belovari. Tekst završava uobičajenom formulom: "Dano u Dubravi 1. Decembra 1863. leta." Zvonimir Bartolić, koji nije poznao *Ludbrešku pjesmaricu*, kaže da je to do sada jedini poznat Belovarijev autograf (Bartolić, 1980.).

Taj je dokument nastao trideset godina (možda koju godinu ranije) nakon *Ludbreške pjesmarice* pa je rukopis ponešto izmijenjen, ali neka karakteristična slova, naročito slovo *P, F, m, z, B*, a posebno završetak potpisa, daju naslutiti da ga pisala ista ruka koja je ispisivala tekstove u zbirci.

Belovari se vjerojatno potkraj tridesetih godina (ili nešto kasnije) trajno nastanio u rodnoj Donjoj Dubravi, gdje je do smrti obavljao poslove učitelja i organista (školnika), a neko vrijeme i notara. Narod ga pamti kao dobrodušna čovjeka vesele naravi koji je volio popiti i zabavljati se, a upravo se takav značaj može iščitati i iz njegovih tekstova u *Ludbreškoj pjesmarici*.

Glavni je dio sadržaja te zbirke, barem po mjestima koja se u njoj spominju, na ovaj ili onaj način vezan za prostorni krug s promjerom od desetak kilometara nešto istočnije od Ludbrega. A ipak se tu našlo i mađarskih pjesama i pjesama koje su tematski vezane za Međimurje.

Jedino je nekadašnji međimurski đak u naznačenoj, inače nesumnjivo hrvatskoj, okolini toliko vladao mađarskim jezikom da je u zbirku mogao unijeti više mađarskih pjesama, među njima i napitnica. Uostalom, zbirka i počinje mađarskim tekstom *Ének (Pjesma)*, s prvom kiticom:

Hires zsivan á Subrý,
bator gyerek mitfajt
jóll vigazon a Magyar
Utjat állo bap andor.
(List 1, str. 1.)

Pjesma govori o nekom lupežu (ili probisvijetu) Šubriju kao hrabrom mladiću (dječaku) i ima šaljivi značaj.

Pažljivom se analizom mogu kao Belovarijeve izdvojiti sljedeće pjesme: *Popevka. (49.) – Kad sem išel z Dubovice*, list 18, str. 36., *Popevka. (51.) – Janko ima mnogo truda*, list 20 – 22, str. 40. – 42., *Popevka. (52.) – Tebe lepo ja pozdravljam*, list 22, str. 43. – 44., i *Popevka. (61.) – V zimi jednu od večerku*, list 28 – 30, str. 55. – 59.

Ako se iz rukopisa izdvoje kajkavski poetski tekstovi koji ne pripadaju krugu zdravica i napitnica, pokazat će se da se tu do te mjere isprepleću autorske pjesme i pjesme koje su već postale folklornim činjenicama, da ih može, i to uvjetno, razlučiti samo dobar poznavatelj dopreporodnog kajkavskog poetskog stvaralaštva.

One se mogu podijeliti u nekoliko grupa:

- prvu čine autorske pjesme koje su odmah nakon svog nastanka prešle u narod i postale folklornim činjenicama
- u drugu grupu ulaze pjesme nastale slobodnim parafraziranjem već postojećih narodnih pjesama, ili su ispejvane na narodnu, ali, za neke od njih, dosad nisu nađeni, više ili manje varirani, paralelni zapisi, pa se i one mogu smatrati autorskim
- u trećoj su pjesme preuzete iz starijih pjesmarica

– u četvrtu idu autorske pjesme, dakako, nepoznatih pjesnika, a među njima, zacijelo, i samog Belovarija, koje se i formom i tematikom potpuno uklapaju u opus kajkavske svjetovne lirike iz 18. i prvih desetljeća 19. stoljeća.

Autorske pjesme koje su odmah po nastanku postale folklornim činjenicama

Na prvom mjestu, svakako, valja spomenuti već opširno komentirani tekst *Kad sem išel z Dubovice (Popevka. 49.)*. Taj je izbor u jeziku, potekao iz Belovarijeva pera, odmah nakon svog nastanka bio prihvaćen u narodu na razini vrijednosti, pa je dalje živio, kako je to već pokazano, kao usmena, narodna pjesma, podložna svim promjenama tipičnim za usmeno prenošenje nekoga poetskog djela, od zamjene imena glavnih junakinja (Treza – Dora), zamjene i dodavanja imena mjesta (Dubovica – Kapela – Hrženica – Prosenica), do kontaminacije s drugom pjesmom (*Od pijani žen*).

U narod je odmah prešla i druga Belovarijeva pjesma *Janko ima mnogo truda*.

"Očitovanje" Štefana Belovarija od 1. prosinca 1863.

To je duhovit dijalog između muža i žene koji se međusobno optužuju za propadanje nekada solidnog gospodarstva.

Najprije riječ ima žena, ali će se ubrzo pokazati tko je glavni u kući. Muževa dominacija ipak ne skida s njega odgovornost za nastalo stanje. Baš naprotiv.

Djelo ima formulaičan završetak srodan završecima u narodnim pripovijetkama.

Popevka. (51.)

Janko ima mnogo truda
na njega je žena huda
počela ga je špotati
gospodarstvo v nos vtikati.

Rad po parmah** tuđeh spavaš
cele noći rad stancavaš
da nit gospodarstvo vidiš
kada v kerčmi pijan sediš.

Drugi ljudi se skerbiju
foringu* da kam dobiju
a ti doma se pretežeš
i vu hladu de god ležeš.
Konje 'stiraš van na pašu
naj po germju z repi mašu
kuke rebra kažu gole
gda je treba orat polje.

Rad bi dobro piti jesti
i vsaki dan k stolu sestu
k tomu lepo se napiti
groša ne znaš zaslužiti.
Susedova ti zna dekla
kak kolače jesi pekla
v kerčmu si je odnašala
drugem rada si podala.

Daj da poglej plug i brana
vsa su ti vre nevalana
hami su ti rastergani
i konj čorav još od lani.

Pak mi više ne govori
ar te zgrabim hitim doli
onda ti bum ja pokazal
gda z batinom bum te mazal.

Kola su ti pri kovaču
ar ne zmoresš za nje plaču
još si dužen za ornice***
pri kolaru dve šestice.

Zarekla se Jelki neka
pak mu veli Janko dreka
z botum buši nju po glavi
omeglela je na travi.*****

Krava hoće presušiti
ar njoj ne znaš podvoriti
vino prodal jesi osel
v kerčmu novce vse odnesel.

Bežal Janko do Kaniže
vu jednoga Gerka***** hiže
v jutro rano v hižu zajde
ter Gerkinju samu najde.

Počel Janko morgovati****
ženu Jelku preklinjati
daj mi mira moja Jela
doklam su ti pleča cela.

Ona leži na posteli
moj muž veli je na seli
nekud išče foringaše
da odvedu blago naše.

Je li znaš da si me vzela
vsega dosta si imela
serce tvoje kaj želelo
trudov mojih je imelo.

Da bi bilo prav po ceni
legel Janko k njoj pri steni
kad Gerkinja mošnjju pruži
Janko se rad k njoj pridruži.

Ali ti ne znaš čuvati
nit k imetku kaj pridati
nego dobro rastepati
trude moje drugem dati.

Koji hoće dalje znati
mora Janka popitati
on mu pove kak je bilo
kak mu za tem je sodilo.

Finis.

(List 20. – 21., str. 40. – 42.)

* *foringa* – prijevoz robe kolima s konjskom zapregom – kirija

** *parma* – dio sjenika (štaglja) – na sredini je obično gumno, a sa svake strane po jedna *parma*

*** *ornice* – niska kolica na dva kotača na koja se prilikom oranja oslanja prvi dio pluga (*gredelj*)

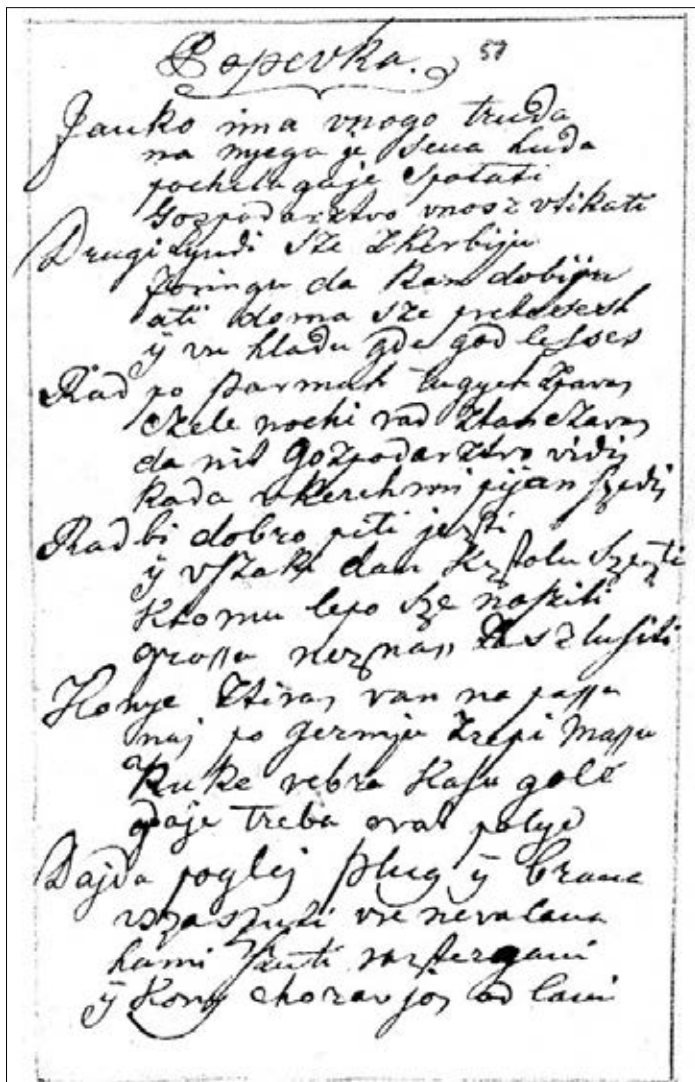
i za koja se uprežu konji

**** *morguvati* – glasno negodovati

***** Možda posebno objašnjenje traže i stihovi *gda z batinom bum te mazal* (kada ću te tući batinom) i *z botum buši nju po glavi* (*bota* znači isto što i *batina* – batinom je udari po glavi).

***** *Ger* (Grk) je sinonim za trgovca mješovitom robom.

Netko je od članova Ogranka "Seljačke sloge" iz Donje Dubrave, osnovanog na tradicijama Diletantskog kulturno-prosvjetnog društva "Dubravka", aktivnog između dva rata, u novoj Jugoslaviji već 1947. malo preradio tekst te pjesme i stvorio vrlo uspio dramolet koji se izvodi i danas. Možda je to bio upravo prvi poslijeratni predsjednik Ogranka Mijo Novak. On je dugo i pjevao mušku ulogu, dok je žensku ulogu pjevala Elizabeta Toplek, danas općepoznata kao Teta Liza.

Nema dokaza da je sam dramolet u današnjem obliku postojao i ranije, no kako je čvrsto oslonjen na Belovarijev predložak, i ta se mogućnost ne mora isključiti.

To će pokazati i njegov suvremeniji oblik.

Početak pjesme Janko ima mnogo truda iz "Ludbreške pjesmarice"

*Fnogo ima Janči truda**Uvod:*

Fnogo ima Janči truda,
Žena je na njega huda.
Počela ga je špotati,
Gospodarstvo v nos vtikati.

Janči:

– Ti takaj ne znaš čuvati
Nit k imetku kaj pridati,
Nego dobro raste pati,
Trude moje drugem dati.

Jelka:

– Konje stiraš vun na pašu,
Kaj po gmajni z repi mašo,
Po dva dana nemam solji,
Se pomalji ide dolji.

Janči:

– Krava ti je presušila,
Kuju nesi podojila,
Neg si v krčmu se otepla
I dečkom kolače pekla.

Jelka:

– Hami so ti več zašiti,
A ti nemaš s kem platiti,
Kola so ti pre kovačo,
A ti nemaš za nje plačo.

Janči:

– Miši so ti predo 'zjelji,
S česa bomo plafte imelji,
Nesi štela domaj presti,
Nego v selo se otepsti.

*Jelka:**

– Rad bi navek dobro jesti
I saki den k stolu sestiti,
K tomu lepo se napiti,
Nikaj nećeš zasljužiti.

Jelka:

– Drugi ljudi se skerbiju
Foringu da kam dobiju,
A ti domaj se pretežeš
I vu hladu de gojt ležeš.

Janči:

– Zamož si ti štela iti,
Kruha ne znaš zamesiti,
Neg ga samo nekak zgnječeš,
Največpot pri mami pečeš.

Jelka:

– Ljefko tebi govoriti,
Ki se očes potrošiti,
Vek nad menom zlo ti spravljaš
I s sosedom me potvarjaš.

Janči:

– To ti ja ve morem reči,
Ne je moči s teбом k sreči,
Hiža ti je nasmečena,
Deca su ti nehmivena.

Skupa:

– Ako bo tak dalje išlo,
Se na bobenj bo odišlo,
Obedvem se tre poprajti,
Gospodarstvo v red postajti.

*Nešto po sjećanju iz mladosti, a nešto po zapisu Vinka Čituša
(Donjoj Dubrava, 1979.) rekonstruirao Ivan Zvonar.*

* Članovi Ogranka "Seljačke sloge" iz Donje Dubrave ne spominju pri izvođenju tog dramoleta žensko ime. Mi smo, radi preglednosti, stavili ime *Jelka* jer je tako u Belovarijevu predlošku. Dok napjev stalno ostaje isti, pri svakom se izvođenju u tekstu nešto promijeni, pa bi se danas moglo govoriti o više njegovih varijanata. Čuvaju se, međutim, samo dva paralelna zapisa, jedan Zvonka Kovača i jedan Vinka Čituša (oba su zapisivača iz Donje Dubrave).

Popevka. (61.) nas cijela vodi u Međimurje i jasno otkriva autora *Poëte, Putnika Međimorskog*. Sva su mjesta koja se spominju u pjesmi međimurska. Jedina je iznimka Sveta Jana. Radi se o mjestu Julijana na mađarskim brežuljcima sjevernije od Mure, gdje su mještani Goričana i Kotoribe, kao dvovlasničari, imali vinograde, jednako kao Donjovidovčani i Donjodubravčani na Legradskoj gori (isto u Mađarskoj).

Popevka. (61.)

V zimi jednu od večerku
pitala je majka čerku
hočeš li se vudavati
ja te želim zamuž dati.

Čudno ti je ovo vreme
ako človek pred se zeme
najmre stališ ženske glave
v selu priproste države.

Dok je mlada još divojka
podvuča ju stara majka
prigladi se čerka moja
berže dojde sreča tvoja.

Vidiš naša sneha Jela
vsaki denek je vesela
moža njoj ga nega dimo
sama spava celo zimo.

Foringuje on na miru
ter ob samem kruhu siru
truden moker on dohađa
Jelica si dobro vgađa.

Čujte čujte draga mama
više krat sem vidla sama
susedov je sluga hodil
nevestu je v kerčmu vodil.

Kada želi smo jačmena
i hodili pukati lena
susedov je sluga vezal
v jarku se je ž njum natezal.

Kad smo lena namakali
moj brat za to nisu znali
sluga se do gola slekel
pak je onak pažje* sekel.

Tam gori pri Sveti Jani
kupil njoj je čičme lani
i prusleka vu Legradu
to susedi dobro znadu.

V Goričani na Ivanje
držal se ž njum jako nanje
v Cirkovlani na Lovreče
kupil njoj dve lepe peče.

Pojdem i ja zamuž mama
več na svetu nega srama
vidim druge snehe mlade
kak su dečkom jako rade.

Ta meštija neje verla
ja bi rajši mama vmerla
nigdar ne bi tečno jela
nit bi bila ž njim vesela.

Vsakojačke kože včinja
i s pepelom nje začinja
malo kada Boga moli
nego cel dan kože soli.

Mlinara si anda vzemi
vse te druge na stran deni
barem ne buš želna kruha
pak te mozbit ne bu buhal.

Nečem nečem draga mama
največput sem vidla sama
kad k melinu smo nosile
kakve su tam psine bile.

V melin hode snehe mlade
on njim tuđe žito krade
z gospodarom se posvadi
on ga pak po pleči zgladi.

Ja ne marim moja mama
barem ne bum spala sama
muž mi kupi čičme pečū
i na zimu vsu odeču.

Naj bu mladi ali stari
ženska lehko ga prevari
to je ženska vsa meštija
kak se dela ta norija.

O ljublena čerka moja
još jen čas si daj pokoja
kletu** bude više vina
vzeme te čičmar Štefina.

Nečem mama ja čičmara
njega ljubi strina Bara
v kerčmu gusto rad odije
kaj god ima vse zapije

Čizmari su gerčki*** sužni
ar su Gerkom vnogo dužni
v letu kad pak sunce sija
vsak'**** se v kepenjek zavija.

To bu čerka dobra sloga
vzemi vargu onakovoga
koji dobre škornje šiva
k tomu kravske kože včinja.

Vzemem mama ja kovača
njegova je dobra plača
on zasluži vnogi grošek
pak mi daval bu na strošek.

Meštra nečem nikakovoga
ar muškoga jesem roda
vzemem mama ja tergovca
koji hodi do Celovca.

Kovač ti je vragu dužen
i z oružjem oboružen
v rukaj nosi hamra klešče
on bi te zbil i na tešče.

Naj bu kak god hoče stari
bar bu dobro gospodaril
če prem bu pameti hude
nosil bude dimo škude.

Navek hodi zamusikan
druge bi ti v nos natikal
vek se peče kakti v peklu
pak rad ljubi vsaku deklu.

On donese vnogi grošek
pak mi daval bu na strošek
ja bum itak doma sama
kaj velite na to mama.

Tak raj tkalca bi želela
bar bi platna dost imela
konopline i lenine
i vilahne tenke fine.

Kad odide v Radgovinu
dozovem si ja Đurinu
spala budem ž njim na šatli
za to drugi neudu znali.

Vrag je čerka moja tkalec
on je kakti čmelin žalec
on navek klačnike gazi
pak bu jako na te pazil.

Ja sem ti vre jenkrat rekla
ti si jošče mlada dekla
ja ti ne bum dugo živa
buš si potlam sama kriva.

Včini čerka kaj ti drago
ja si sedim prav na prago
nikve ne znaš ti teškoče
včini kak se tebi hoče.

* *pak je onak pažje sekel* – O. Šojat *pažje* čita kao *pavje* i stavlja upitnik. *Paža* je gornji dio livade, ovdje *gmajne*, s travom. Komadi *paže* su se koristili za pokrivanje lana ili konoplje pri namakanju, jer su sve biljke morale biti nekoliko tjedana pod vodom da bi se vlakna odvojila od stabljike.

** O. Šojat piše *k letu*. Mislimo da valja pisati *kletu* odnosno *kleto* jer je to vremenski prilog i znači *iduće godine (kleto bomo klali* – iduće godine ćemo imati koline)

*** *gerčki sužni* – grčki robovi, Grci su, naime, sinonim za trgovce mješovitom robom kod kojih su se mnogi majstori puno zaduživali

**** *vsak' se v kepenjek zavija* – u rukopisu stoji *vsaki se v kepenjek zavija*, čime je malo poremećen ritam stiha

Stih *v rukaj nosi hamra, klešče* – u rukama nosi čekić i kliješta – O. Šojat je transkribirala kao *vsukaj* i tumači kao *svuda*, što je u ovom kontekstu pogrešno.

Stih *ar muškoga jesem roda* znači *seljačkog sam roda* (riječ *muški* u Zagorju i Podravini znači i *seljački*, vidjeti i u ovoj zbirci pitanje: "Za kaj muži najbolje Boga mole?").

Još nekoliko manje poznatih riječi: *buhati* – tući (zanimljiv je imperativ: u Donjem Vidovcu je *buhli* – tuci, a u susjednoj Sv. Mariji *buši* – također tuci); *dimo* – kući; *moža njoj ga nega dimo* – muž joj ne dolazi kući; *če prem* – iako; *itak* – ipak, tako i tako; *kepenjek* – kaput (može biti i dug i kratak); *klačnik* – nožna poluga na tkalačkom stanu kojom se podiže dio osnove (*snove*) da bi se između gornjih i donjih niti mogao ubaciti čunak (*čonek*) s potkom (potku inače zovu i *vutek*); *mozbit* – može biti, možda; *odije* i *odide* – ode; *peča* – povezača na glavi koju nose udate žene; *pukat* – čupati (lan i kono-plja se čupaju s korijenjem); *strošek* – ne mora značiti samo džeparac (O. Šojat), to je dio novca koji se može potrošiti, a da bitno ne utječe na kućni budžet; *varga* (mađ.) – čizmar; *vilahen* (češće *vihlan*) – duža plahta s utkanim ornamentom na jednoj strani za zamatanje mrtvacu pri stavljanju u lijes, i to tako da ornament ostane izvan lijesa kao dekor; *zamuž dati* – udati.

U pjesmi se spominju međimurska sela *Cirkovlani* (danas Cirkovljan, tri kilometra istočno od Preloga), *Goričani* (danas Goričan, u istočnom dijelu srednjeg Međimurja) i *Legrad* – trgovište na utoku Mure u Dravu, koje je do 1710. bilo na lijevoj dravskoj obali, a tada ga je veliki povodanj naprosto preselio u Podravinu, ali je administrativno sve do 1934. pripadao Međimurju.

I ta se pjesma pjevala u Međimurju, ali su se sačuvali samo fragmentarni zapisi. Jedan je od njih nastao u *Macincima* (danas Macinec), mjestu na zapadnoj granici prema Sloveniji. Donosimo ga u cijelosti.

Da smo mi ječmena želi...

Da smo mi ječmena želi,
Te smo bili si veseli.

Sluga pa je snoplje vezal,
Sluga pa je snoplje vezal.

Vište, vište, draga mama,
Već ga ne na svetu srama.

Naša mama pa su rekli
Ka bodo pogače pekli.

Onda pa su tak veleli,
Kaj budu i sami Jeli.

(*Žganec, 1924., br. 96, str. 68.*)

Tekst i melodiju je zapisao župnik Ignacije Lipnjak koji je, u skladu sa svojom pastoralnom službom, ublažio neka nećudoredna mjesta.

Bez obzira na činjenicu što je završetak kontaminiran drugom pjesmom, veza se s predloškom nije izgubila.

Slobodna oponašanja već postojećih pjesama i stihovi ispjevani na narodnu

Za prvi je primjer poslužila kao inspiracija pjesma *Tebe lepo ja pozdravljam / o ljubleni cvetek moj...* potekla iz pera grofa Franca Patačića (1738.? – 1776.), zapisana u *Varaždinskoj pjesmarici I.* iz 1793. (str. 251. – 252.).

Evo Patačićeva teksta u našoj transkripciji, s manjim korekcijama pogrešaka u ritmu koje, vjerojatno, nije skrivio pjesnik, nego zapisivač.

Tebe lepo ja pozdravljam

Tebe lepo ja pozdravljam,
o, ljubljeni cvetek moj,
tebe prosim i naklanjam,
želujući da bum tvoj.

Ar se meni ti dopadaš
zbog jedine stalnosti
i tak srcem mojim ladaš
da ne daš mu žalosti.

Smo jednu prošnju imam,
koju naj mi skratiti,
gusto dvojim i tak štimam
da me hočeš zgubiti.

Ne prosim te, draga, nikaj,
neg se zmisli z vernosti,
ar ja živet jes nakanil
vsigdar v pravi stalnosti.

Anda zato budi stalna
ter se ne daj zbluditi,
če bi koji došel jalen
ki bi te htel zmutiti.

Človek ak se jenkrat vkani,
žal mu bude do smerti,
da si serce svoje rani
tak je gotov vumreti.

(*Varaždinska pjesmarica I., str. 251. – 252.*)

U *Ludbreškoj pjesmarici* pjesma *Tebe lepo ja pozdravljam...* izgleda ovako:

Popevka (52.) No – Gde god jesem

Tebe lepo ja pozdravljam
draga golubica ma,
druge na stran vse ostavljam
tebe želim z serca ja.

Kajti ti si ona želja
za kum serce me hlepi,
niti išče več veselja
samo tebe da želi.

Iz med vnoгих ti jedina
cveteš v sercu mojemu,
vu njem tebe duša mila
vsigdar najti moremo.

Bog te anda razveseli
gde god budeš živela,
i z milošćum svum nadeli
da bi njega vživala.

Zato nečem ja tajiti
istinska je moja reč,
ali tebe ja ljubiti
ali pak nijednu več.

Ovo ti je pozdravljenje
od dragoga tvojega,
ovo njegov je želenje
veli z serdca svojega.

Vernost moju ti aldujem
z kum te hočem ljubiti
serdce k tomu prikažujem
nigdar se izmutiti.

To ne dvojim da stvar koja
tomu bi se čudila,
vidiš želu mu prez broja
ter me ne bi ljubila.

Kaj ti vsaki ljubi svoje
to nam kaže celi svet,
ja pak tebe serdce moje
ar si mi ljubleni cvet.

Finis.

(*List 22, str. 43. – 44.*)

Monsieur S. B. / L. Domburensis.

Naznaka ispod zapisa jedino može značiti da je Patačićeve tekst nadahnuo Štefana Belovarija iz Donje Dubrave da stvori novu pjesmu. Ime se tog mjesta tada pisalo na mađarski način kao Alsó Domboru ili Alsódomború.

Drugi dio naslova sugerira da se pjesma mogla pjevati na melodiju *Popevke* (50.) s prvim stihom *Gde god jesam kud god hodim...*

Izgleda da je Patačićeve pjesmica potakla mnoge zapisivače da je malo prerade i da joj daju j svoj pečat.

Tako Milan Lang, u *XVIII. knjizi (Svezak II.) Zbornika za narodni život i običaje južnih Slavena* (Zagreb, 1913., str. 378. – 379.), u okviru opširne monografije o Samoboru, također donosi cjelovit, ali dosta variran, zapis Patačićeve teksta, dakako, bez naznake autora, i s originalnim, Langovim, strofama, no koji je ipak mnogo bliži predlošku od Belovarijeva.

Tebe lepo ja pozdravljam...

1. Tebe lepo ja pozdravljam,
Prelubleni cvetek moj!
Molim ti se ino klajnam,
Želujući da bum tvoj.	4. Anda, draga, budi stalna,
Nit se ne daj zbluditi
Od onoga – ti znaš sama,
Koj te hoće zmutiti.
2. Ti se meni sva dopadaš
Zbog jedine stalnosti.
I ti z mojem srcem ladaš,
Lep lilijum radosti!	5. Ti takvomu ne privoli,
Nek mu reci: Srećen put!
Niti ti naj on mil ne bu,
Al bu meni zahman trud.
3. Jošće jednu prošnu imam,
Koju mi naj skratiti,
Al ja dvojim ino štimam,
Da me hoćeš zhititi.*	6. Ako, draga, pak privoliš,
Žal mi bude do smrti;
Ako mene ti ostaviš,
Gotov ješem vumreti.

7. Svetle zvezde naj poginu,
I nebo naj zruši se,
I me srce od ljubavi
Sada naj respuči se!**
(Str. 310. – 311.)

* Izraz *zhititi* ovdje kviri ugođaj cijele strofe. U drugim zapisima tu stoji *zgubiti*.

** Sedma je kitica naknadno dodana. Efektnije bi bilo da je pjesmica završila šestom kiticom, kao u drugim varijantama.

Prve je dvije kitice te pjesme, ali podudarne s Patačićevevim tekstom, zapisao i Vinko Žganec u Prelogu po pjevanju Malvine Marcinjaš.

Tebe lepo ja pozdravljam...

Tebe lepo ja pozdravljam, Preljubljeni cvetek moj; Tebe prosim i naklanjam Želujući da bum tvoj.	Ar se meni ti dopadaš Zbog jedine stalnosti, A ti, srce, mojim ladaš Lep liliom radosti.
---	---

(Žganec, Zbornik, 1924., br. 376, str. 207.)

I Lang i Žganec donose i napjeve, ali se oni međusobno podosta razlikuju.

Posebno je zanimljiva *Popevka. (64.)*. Tu se neki vješt pjesnik malo poigrao već postojećom usmenom pjesmom, i to tako da je donekle izmijenio red riječi u stihovima i time stvorio akrostih *JOHANA*.

Popevka. (64.)

Jarebica moja ptica, ah kamo si zletela,
kam si skrila tvoja lica ka su me veselila.
Kam kluneki tvoji slatki s kemi si me ščuvala*,
ah kamo li dnevi kratki v kojih si me ljubila.

Ovo ti je pozdravljenje od tvogega sokola,
s kem imela si veselje leteti** sveta krogloga.
I visoke černe gore z menom si obletela,
ter Dunaja mutne vode z menom si preplivala.

Hotelj za te bi vumreti ar vugodna bila si,
nesi štela već imeti neg da istom z menom si.
Vse žalosti iste vuze bila si podveržena,
gde točila jesi suze za menom zalublena.

Anda vidim da zbog mene vnoga si preterpela,
tvoje okeke ljublene s plačem večkrat močila.
Čeprem bi me ostavila ja te neču zabiti
i do smerti draga tvoje želim tebe ljubiti.

Naj daleko odleteti, tak da za te ne bi znal,
ar hočemo mi oditi da bi nam Bog sreću dal.
I do smerti draga tvoje hoču tebe čuvati,
i ljubljeno telo tvoje želim vsigdar vživati.

Anda zbogom jarebica***, naj se z mene zabiti,
želim da buš pajdašica, stalna moja do smerti.
Rajši da me zemla požre, nego tebe zgubiti,
ti pak tvoje lepo ime v pesmi moreš zbrojiti.

List 31. – 32., str. 62. – 63.

* *ščuvala* – treba da stoji *štuvala* ili *ščukala* – dirala kljunom, kljuvala, ovdje: ljubila

** *s kem imela si veselje leteti sveta krogloga* – tu je malo poremećen ritam jer je zapisivač umjesto *letet* stavio puni oblik *leteti*, dakle: *s kem imela si veselje letet sveta krogloga*

*** tu i u rukopisu stoji *jarebica*, ali je izvjesno da se radi o zapisivačevoj pogrešci

Više, doduše kasnijih, dosta variranih, paralelnih zapisa govori o tome da je pjesma živjela u narodu i ranije. Svi su nastali na relativno malom zemljopisnom prostoru, od Preloga u Međimurju do Hrastovljana (kod Ludbrega) u Podravini, i nisu tako ritmički i sadržajno uređeni kao gore citirani tekst.

Najprije se donose Žgančevi zapisi iz Međimurja.

Prvi je nastao, po pjevanju Nace Škrobarove, u Prelogu oko 1923.

Jarebica, lepa ptica...

Jarebica lepa ptica, kamo si odletela? Kam si skrila tvoja lica, Ka su me veselila.	Štel za tebe bi vumreti, Ar vugodna bila si, Nesi štela več imeti, Neg da ista z menom si.
Kam kluneki tvoji slatki S kima si me ščukala, Kam bi oni dnevi kratki, V kojih si me ljubila.	Če prem bi me ostavila, Ja te neču zabiti! – Dok na svetu bum živela Hoču tebe ljubiti.
Ovo ti jepozdravljenje Od sokola tvojega, S kim imela si veselje Letet sveta 'krogloga.	Ah do snrti, dragi, tvoje Hoču tebe ljubiti Preljubljeno telo tvoje do smrti vuživati.
I visoke črne gore Z menom si obletela: I Dunaja mutnu vodu, Z menom si preplivala.	Zbogom anda, jarebica, Naj se z mene zabiti, Budi moja pajdašica, ah naj me ostaviti.

(Žganec, 1924., br. 329, str. 183.)

Žganec je tekst zapisao u kvartinama u kojima su neparni stihovi osmerci, a parni sedmerci. To je jedini zapis u kojem se (u petoj kitici) javlja i ženski glas.

Drugi je primjer zapisan u Donjem Kraljevcu (četir kilometra sjeveroistočno od Preloga) u približno isto vrijeme.

Lepa ftica grličica

Lepa ftica grličica, Ah kam si mi ti zletela? Kam si skrila tvoja lica, S kemi si me veselila.	I visoke črne gore Z menom si obletala, I Dunaja motne vode Z menom si preplavala.
Kam kluneki tvoji slatki, S kemi si me ščukala? Kam su oni dnevi kratki, V koji si me ljubila.	Hotel za te bi vumreti, Ar vugodna bila si, Nesi štela več imeti, Neg da ista z menom si.
Ovo ti je pozdravljenje Od sokola tvojega, S kim imela si veselje, Letet sveta krogloga.	<i>Pjevala Cila Matoša, 80. godina stara, (Žganec, 1924., br. 289, str. 164.)</i>

Lepa tica jarabica...
(Zapis iz "Zagorskih")

Lepa tica jarabica,
kam si ti odletela;
kam si skrila svoja lica,
ka su me veselila?
Nej daleko odleteti,
kaj ja za to ne bi znal;
ja bi hotel s tobom iti,
da bi ti ja sreću dal.
I visoke i te gore
hotel s tobom preleteti
i te mutne vode hotel
s tobom bi pregaziti.
I s kljunekom tvojim slatkim
s kojim si me čuvala*,

nesi štela već imeti,
već zaista z menom biti.
Preljubljene tvoje ruke,
s kojami si me grlila,
slatka tvoja medna usta,
s kojam' si me ljubila..
Zbogom, zbogom grličica,
ve do groba hladnoga.
Zapis 23. IV. 1948.
Pjevao Tomo Šutak (1879.),
seljak, Hrastovljan.
(Žganec, Narodne popijevke
Hrvatskog zagorja. Tekstovi
JAZU Zagreb, 1952. br. 313.,
str. 185.)

* Žganec sam navodi da u Međimurju pjevaju: "ščukala".

"Na narodnu" su ispjevane i sljedeće pjesme, ali za njih dosad nisu nađeni paralelni zapisi:

Popevka. (77.)

Ružica cvetuča dika serca moga
ostaviti moram ja sveta ovoga.
Prevelika tuga ovdi z menom lada
za koju mi tugu ne zna moja draga.
Na mojem je serdцу kamen turobnosti
kojega mi vu dne i vu noći dosti.
Vu dne mi je tuga žalosti velika
ako dragu vidim â nije istinska.
V noći mi je tuga velika nesreća
ako k dragi pojdem zlo mi se pripeča.
Ako me gdo vidi taki me omrazi
ja siroma tužen vsaki na me pazi.
Ali naj bu zbogom vse za Božju volu
budem terpel ovde vsu tešku nevolu.
Ali ta nevolu mene lahko stane
da se z dragum zidem vesel vre postanem.
Za dragum misleći duge su mi noći
za dragum gledeći mentujem se oči.
Kak železo magneš kamen k sebi vleče
tak misel i pamet ma za tobum teče.
Rajši bi te videl i z tobum govoril
nego srebro zlato k sebi skupa spravil.
(List 40., str. 79. – 80.)

Popevka. (80.)

Ružica cvetuča, z verta vtergnjena,
vu meni dišuča k sercu spravljena,
daj me razveseli cvetek moj ljubljeni
molim ti se ja.

Vu sercu mi rasteš, dragi cvetek moj,
radost meni daješ, pogled vidim tvoj,
k njemu moga dajem, serce me pridajem
na spomenek naš.

Navek na te mislim celo življenje,
navek k tebi silim moje veselje,
kada sem prez tebe ne znam samog mene
od žalosti ja.

Kak te ne bi ljubil draga ružica
kak ti ne bi služil radost dušica,
ako te obimlem komaj draga gibljem
od veselja ja.

Kada me ozoveš ti si dragi moj,
znovič me spomeneš da sem pravi tvoj,
stalnost obečujem vernost zavetujem
zdvojiti nemoj.

Tebe preštímavam moju jedinu
ar te ja spoznavam meni ljubleno
spomeni se z mene ja se hoću s tebe dragi
zbogom cvetek moj.

(List 42. – 43., str. 84. – 85.)

Popevka (85.)

Ah kaj tužiš kaj zdihavaš golubica
malo da ne pereš suzami tva lica
zakaj žalost sercu tvomu si zavnala
ako sama ljubav slatku si zavnala.

Vsamoguči bog na nebu otec zmožni
ki znaš vidiš misel moju ar si gori
znam da tvoje sem stvorenje ah oprosti
ter ispuni me želenje vu radosti.

Moja vsigdar ti se razmeš, vuru vsaku
v mojem sercu skrovno rasteš cveteš jako
ah da se nej vura takva pripetila
koja bi nas vu ljubavi razdružila.

Da se jošće ne resparim z mojom dragum
koju z vsega serca ljubim ze vsum volum,
serce moje k njoj me vleče derhče skače,
nikaj tužno mi ne reče neg se plače. Finis.

Preplaval bi ja glublinu duša za te
vodu kakvu god širinu dravske slape
ako taki i to znal bi bu mi vmreti
samo da bi mogel duša te videti.

(List 46., str. 92.)

Popevka (86.)

Želno radost sad ponavljam tebi Jarebica ma na tuliko te pozdravljam želna pajdašica ma.	Lehko mislim jarebica da me moreš razmeti želim da buš pajdašica stalna moja do smerti.
Znovič k tebi doletavam hočeš me poslušnuti po lozicah te ziskavam gde te mogu zglednuti.	Vernost moju na vse veke hoču ti alduvati tebe pako serce moje želim vsigdar ljubiti.
Zdrava živa i vesela bože daj ti dobro vse radost nigdar nečujena sada dogodila se.	Ali druge vse ostale ptice dosad poznane z kemi imal jesem šale od sad budu zablene.
Protuletno nam je vreme z rožicami precvelo jen drugoga reč da vzeme od ljubavi veselo.	Bože svedok naj mi bude da bum stalen vsigdar tvoj naj nas ljudi kak god sude ti pak budeš cvetek moj.*

(List 77., str. 93. – 94.)

* I za tu je pjesmu kao inspiracija poslužilo nekoliko tekstova o ljubavi prema ptici jarebici ili gličici. I vanjska se forma i sadržaj gotovo podudaraju s predlošcima, a ipak se radi o novom poetskom djelu.

Vrlo je zanimljiv i sljedeći tekst, također ispjevan na narodnu, ali koji svojim početkom ipak ponešto duguje i Petrarci. Nije nemoguće da je tu svoje pjesničke mogućnosti isprobavao i sam Pavel Štoos.

Popevka (91.)

Blažena mi hip i vura, ono vreme nastala
kada draga i ljublena z menom prvič zaspala,
po noči v samoči, sama z menom nazoči.

Ovo mene dragi ljubi reč sem stalno deržala
takov ni bil ni jen drugi s kem bi sladko zaspala,
vugodni ljubleni sen moj bil je preželni.
Ljubav kad me tva vlovila, v naručaju spavajuč,
vu snu senju sem dobila za tobum zdihavajuč,
o lepo veselje i vugodno hotenje.

Ona meni povedala senja da ti istinski,
vu vsem jesi samo v jednom da si jako občinski,
poveč mi ljubleni vu čem si mi fališni.

Valuvat ti morem draga pred tobum sad nazoči
da na svetu nega blaga ko me more spačiti*,
od tvoje ljubavi cvetek ti moj ljubljeni. Finis.

(List 50. – 51., str. 100. – 101.)

* *spačiti* (od *spačka* – ogovaranje, zbrka) – izbaciti iz ravnoteže, natjerati na promjenu mišljenja

Pjesme preuzete iz drugih rukopisnih pjesmarica

Tu se ne uzimaju u obzir napitnice jer se one u 17. i 18. stoljeću javljaju u raznim rukopisima i u više paralelnih zapisa s minimalnim varijacijama. Na tri moguće originalne već je upozoreno na početku ovog rada. Zbog toga su posebno zanimljiva tri druga teksta, sasvim drugačije prirode od napitnica. Danas je nemoguće utvrditi kojim su putem oni došli do sastavljača *Ludbreške pjesmarice*. Malo je vjerojatno da je imao u rukama starije rukopise, jer se radi o unikatima. Stoga još više začuđuju tek minimalne varijacije u pojedinim zapisima, pogotovu ako se uzme u obzir da su nastajali u vremenskom razmaku od četrdeset do pedeset godina. Vjerojatno je postojala još koja, danas nepoznata, rukopisna zbirka. Evo prvog takvog teksta iz *Ludbreške pjesmarice*.

Popevka. (59.)

Svetlo nebo, svetle zvezde
i vi traki sunčeni
lepi jasni firmamentum*
i ti mesec rumeni.
Serce moje premislite
od žalosti puca se
beli obraz se premenja
z črnum farbum mala se.

Ah gdo more premisliti
i pravo presuditi
kakva žalost more biti
prez ljublene živeti.
Imal jesem vu ufanju
kaj za stalno deržal sem
večer negda osebužno
kak rosica vehnul sem.

Sad me telo ostavilo
vu grob je položeno
gde bu tužno prebivalo
i ovak zdihavalo.
O blažena vura bila
kad se ljubav počela
ah nestalna ona vila
ka se je z-neverila.

Na kamenu groba moga
ovak bu napisano
tak da vsaki lehko čteti,
bu mogel očivesto.
Ovdi leži koga ljubav
prava je vumorila
ovdi počiva koga nevernost
vu grob je položila. Finis.
(List 26. – 27., str. 52. – 53.)

* *firmamentum* – dokaz

A evo i zapisa iz *Pjesmarice Nikole Šafrana*, dovršene oko 1800. godine.

Popevka 180.

Svetlo nebo, svetle zvezde
i vi traki sunčeni,
lepi jasni firmamentum,
i ti mesec rumeni,
serce moje premislite
od žalosti terga se,
svetli obraz premenjajte,
z črnum farbum malajte.

Ah gdo more razmisliti
i pravo rasuditi,
kakva žalost mora biti
v nestalnosti živeti?
Sunce, mesec naj pogine
(i) nebo naj vruši se
ar mi serce sada moje
od žalosti puca se.

O blažena vura bila
kad se ljubav počela,
al nesrečna ona bila
ka nestalnost začela!
Mesec Bogu budem tužil,
suprot suncu bum morgoval,
čudne zroke probuval.

Na kamenu groba moga
onda bu napisano,
tak da vsaki čteti mogu,
bude vre očivesto:
ovdi leži koga prava
ljubav je vumorila,
ovdi leži koga ljubav
vu grob je položila.

Imal jesam vu ufanju
kaj za stalno deržal sem,
večer negda osebužno
kod rožica vehnul sem,
sad me telo vumorilo,
vu grob je prolazilo,
gde bu tužno prebivalo,
ovako preklinjalo.

Ah kameno serce bude
ko se ne bu genulo
i iz groba da moguče
mene ne bi zdignulo.
Ali zahman, vre je stalno
i istinska bude reč:
ki se goder na svet rodiš,
ljubavi ne veruj več.
(*Rukopis, str. 306.*)

Drugi je zanimljiv primjer *Popevka (95.)*

Popevka! (95.)

Ah nestalna ljubav sveta
na kaj si me spravila
i ti mila ma ljubljena
ka si me ostavila
gde je lepa tva peršona
kam je ljubljen pogled tvoj
vsa su prešla sam sem ostal
ovak gine žitek moj.

Zakaj stalno vsigdar jedno
ljubav kazal jes moju
proti tebi zaufano
pravu ljubav istinsku
poveč meni zroke tvoje
zakaj raniš serce moje
da več nemam pokoja,
da več nemam pokoja.

Ah ne štimaj sumlje nemaj
da bi bila krivnja ma
ar ti vsigdar bila jesam
vu vsem verna istinska
neg su krivi odtepljivi
zli jeziki ogovorljivi
ki odteplju vsakoga.

Pravo imaš anda draga
ne poslušaj vsakoga
koji tebe verno ljubi
ne oduri takvoga
koj se tebi zavešuje*
stalen koj se imenuje
veren vsigdar do groba.

finis

(*List 53. – 34., str. 106. – 107.*)

* *zavešuje* – treba da stoji: *zavetuje*, kao u zapisu iz 1780.

A evo i teksta iz rukopisne pjesmarice nastale 1780. godine. Tu su sve pjesme, osim prve, naslovljene kao *Druga*.

Druga

O nestalna ljubav sveta
na kaj si me spravila
i ti moja mila draga
ka si me ostavila,
gdi je ljubav stalna bila,
s tugum se je zamenila
jes li vreden ja toga,
jes li vreden ja toga

Ah ne štimaj sumlje nemaj,
da bi bila krivnja ma,
ar ti vu vsem bila jesam
vsigdar stalna istinjska,
neg čemerni i toplivi,
o jeziki ogovorljivi,
ki oteplju vsakoga,
ki oteplju vsakoga.

Zakaj stalnu nigdar jalnu
ljubav skazal jes moju,
tebi draga zaufanu,
i vu vere istinsku.
Poveč meni zroke tvoje
zakaj raniš serdce moje,
da več nimam milošče,
da več nemam milošče.

Jesu krivi da ljubavi
mogla nisem skazati,
ku prot tebi jes nosila
cvetek moj preljubleni,
tebi vsigdar verna budem,
doklam goder živa budem
naj jeziki vsi tepu,
naj jeziki vsi tepu.

Pravo anda veliš draga,
na stran pusti svakoga,
koji tebe stalno ljubi
ne oduri takvoga,
ki se tebi zavetuje
tvoj se sluga imenuje
stalen veren do groba. W.

Finis.

*(Popevke horvatske popisane leta 1780toga
List IV./2 i list V./1)*

Popevke horvacke popisane leta 1796toga također donose pjesmu pod naslovom *Druga* u devet kvartina, ali samo prve dvije kitice pokazuju izravnu vezu s gornjim citatima.

Druga

Imus

O nesrečna ljubav sveta,
na kaj si me spravila,
ti pak mila moja draga,
ka si me ostavila.

2.

Kam je draga tva peršona
kam ljubljene pogled tvoj
vsa su prešla, sam sem ostal
ovak vehne žitek moj. W.
(List VI./2 – VII./1)

Isti je slučaj i sa zapisom u *Šafranovoj pjesmarici*, gdje *Popevka 4.* također ima prve dvije kvartine podudarne s citatom iz *Ludbreške*, a ostale se četiri kitice podudaraju s tekstom u *Popevkama horvackim* iz 1796.

Popevka 4.

Ah nestalnost ljubav sveta,
na kaj si me spravila,
i ti mila ma predraga
ka si me ostavila

Gde ljubljena tva peršona,
kam je ljubljene pogled tvoj
vsa su prešla sam sem ostal,
ovak gine žitek moj.
(Šafranova, rukopis str. 7. – 8.)

Treći je primjer preuzet iz drugih pjesmarica *Popevka. (97.)*.

Popevka. (97.)

Vse stvorenje veselo postaje
protuletje kada nam nastaje.
Zima projde turobnost premine
ribe v vode zvirine v planine
vse se ljubi vse obimlje
dragi dragoga vuzimlje
ah gdo sebi ovo želel ne bi.

Divojčica lepa si svenula
i na radost vsakoga genula
nije stvari ka se ne raduje
vsaka ptica z parom poskakuje
ters obimlje kolca svoga
peldu kaže za svakoga
da pomoči nije vu samoči.

Protuletje lepa divojčica
kak su jasna tva rumena lica.
Z-zelenum si svitum oblečena
glava ti je z cvetjem okinčena.
Mladost krepost tva lepota
komu nije to dragota
da v ljubavu svu lepotu slavi.

Cvetek cvete visokoj planini
drugi cvete vu niskoj dolini
ljubljeno se z dalka pogledaju
dok skup dojdou da se potergaju.
List se listeka dotiče
trava z travum skup se stiče
vse se giblje pajdaša obimlje.

Vu istom zraku veselje nastaje
gde se ljubav z ljubavjum zestaje
vse je glasa radosti podiglo,
vse je cil sve ljubavi dostiglo.
Samo ja veselje niemam
dok me draga koju štimam
vu ljubavi srečnog ne napravi.
finis
(List 54. – 55., str.108. – 109.)

Najstariji se, do danas poznati, zapis te pjesme nalazi nakraju rukopisne pjesmarice *Philomela sacra* (*Sveti slavuj*) Jurja Lehpamera iz 1796. Evo prve kitice:

Vse stvorenje veselo postaje,
Protuletje kada nam nastaje.
Zima projde, turobnost premine,
Ribe, vode, zverine, planine,
Vse se ljubi, vse obimlje,
Dragi dragu rad uzimlje.
Ah, gdo sebi ovo željel nebi!
(*Philomela sacra*)

Već prvi dio svežnja opsežne rukopisne ostavštine Ljudevita Gaja, naslovljen kao *Provincialske horvatske popevke i druge nieke moje negdašnje bilješke* (čuva se u Nacionalnoj i sveučilišnoj knjižnici u Zagrebu, sg. R 4701) počinje pjesmom *Vse stvorenje veselo postaje*.

Taj je zapis, sada već pisan novim pravopisom, nastao približno u isto vrijeme kad je sastavljena *Ludbreška pjesmarica* (oko 1834.). I tu postoje varijacije, ali su minimalne.

Gajeva inačica:

Vse stvorenje veselo postaje,
 Protuletje kada nam nastaje
 Zima projde, turobnost premine,
 Ribe h' vodi zveri vu planine
 Vse se ljubi i objimlje
 Dragi dragoga vuzimlje
 Ah gdo sebi ovo željel nebi!

Dalje slijede još tri septine i dva petostiha. Najveće su razlike u prvom petostihu koji je vjerojatno sam Gaj prilagodio svom shvaćanju glavne teme u pjesmi. On glasi:

V istom zraku veselje nastaje,
 Kad se ljubav z' ljubavjum zestaje
 Samo ja vu tuge plavam
 Dragu moju još nazavam
 Da me zvrāči, z' ljubavjum objači.

Gaj je i inače volio malo doradivati već postojeće pjesme pa je po tome blizak već spomenutim postupcima sastavljača *Ludbreške pjesmarice*.

Autorske pjesme koje i formom i tematikom ulaze u opus kajkavske svjetovne lirike iz 18. stoljeća

Pjesme koje slijede nemaju jednaku vrijednost, ali su dokaz jednog živog poetskog stvaralaštva na kajkavskom govornom prostoru koje je, nažalost, našoj kulturnoj javnosti još uvijek gotovo nepoznato.

*Popevka. (3.) # Vigan élek vilaga**

Da bi meni bilo gda, još jenkrat roditi se,
 prva bi mi bila reč, Bože dragi smiluj se.
 Ne stvori mi takvo srce zaljubleno,
 po kojem bi vu mladosti dospel v zemlo.

Istina je, vrednosti vekše ne od ljubavi,
 vsi mi reču da je prav, koji su probuvali.
 Prava ljubav nema cene za splatiti,
 budeš videl koji želiš još ljubiti.

Da pak vsigdar v pričetku jenkrat konec nastane,
 ovak ravno žalostno den ljubavi prestane.
 Ah kak budeš ti zdihaval proti nebu,
 po vsem svetu buš ziskaval pak je ne bu.

Ljubav slatka gde si ti, jel je konec vremenu,
 ali pako ne verješ, mozbit sercu mojemu.
 Budeš kričal gde si kam si poverni se,
 za te plačem i zdihavam ah smiluj se.

Kaj nam more celi svet, vse veselje bu zaman,
 ne bu mirno serce tve vu dne v noči i nigdar.

Budeš plakal buš tuguval vu samoči,
s priatelji govoriti ne bu moči.
(List 3, str. 5. – 6.)

Ovaj znak može imati dva značenja:

a) da se popijevka može pjevati na melodiju mađarske pjesme *Vigan élek vilaga* (*Dosta radostan svijet*)

b) da odmah iza te pjesme, pod istim znakom, dolazi već spominjana pjesma u prozi *Ova vsa ja probal sem*.

Ova vsa ja probal sem

Ova vsa ja probal sem ki se tužim sad ov čas
zatajiti ne morem, neg povedam na ves glas
otišli su, i prešli su, oni dnevi
vu koji sem tebi duša bil lubleni.
Ali kaj bu z toga sad podnesti je moči ni
vsaku vuru po sto krat serce mi se žalosti.
Ja se plačem ja tugujem za te mila
niti vu dne niti v noči nemam mira.
Muke serca mojega koje mene trapiju
do grobeka mojega nikad več ne zvracijju.
Z tobom ljubav dokončati cvet lubleni ·/·
budem moral sebe dati nazad zemli. *finis*
(List 4., str. 7.)

Slika 1. Prizor s rijeke Bednje i pogled na Ludbreg (na prijelazu iz 19. u 20. stoljeće)

Popevka. (50.)

Gde god jesam kud god hodim
vsigdar žalost serca nosim.
Pazi vsaki kaj ti činiš,
kad ti koga oblubiš.

Ah ti štimaš da je sladko,
probaj samo bit če žuhko
radost serca probuvati
ter se nje ne vživati.

Sladki dnevi sladke noči
perve najti več ni moči
gde su želne vugodnosti
kam je vreme radosti.

Vesel biti več ne morem
nego pojdem v černe gore
naj me čuju neme stvari
da za radost več ne marim.

Ah vi dnevi vugodnosti
v kojeh vživam ja zadosti
ne li ovak želna radost
med kojum je skupa žalost.

Draga moja ka me ljubi
na žalost me večkrat snubi
vu nju ljubav sem postavil
serdce moje na to spravil.

Ah me serce vse kameno
vu te draga zalubleno
takaj terpi muke mnogo,
tužeč kak ptičica v progo.

Ali čujem ali spavam
za mum dragum vek zdihavam,
taško čakam onog hipa
kada vidim drage kipa.

Raj bi duša se izkončal
nego ljubav to dokončal
kaple kervi ne vu meni
ka bi bila suprot tebi.

Gotov za te sem vumreti
navek oči me zapreti
samo duša stalna budi
z ovem anda zdrava budi.

Finis.

(List 19. – 20., str. 38. – 39.)

Popevka. (63.)

Gde si kam si ljubleno
vréme moje mladosti
ko si bilo đunđeno
i prez svake žalosti.

Žalost mi je suđena
do skradnjega vremena
vidim moram terpeti
dok mi bude vumreti.

Ne morem si pomoči
niti vu dne nit v noči
kak berš sem vu samoči
perem suzami oči.

Ar je težek stališ moj
kad premislim žitek moj
kojega vu žalosti*
sprevađam ja za dosti.

Vsega sveta norije
nemru me razveselit
nit turobno serce me
z žalostjum si vugodit.

Vreme se je odperlo
da bu ljuctvo veselo
al tužnomu meni ni
moguće to dobiti.

Vsaka stvar i ptičica
iz celoga serdavca
bude se raduvala
vugodno si spevala.

Ja tugujem kak ptica
prez svog para gerlica
ka v šumi sim tam leče
na suhu veju seđe.

Dojdi anda radost ma
negdašnjega vremena
s kojum sem si igral ja**
dok sem ledičen bil ja.

Meni je sad početak
vu žalosti ostanek
dok mi bu preminuti
dušu s tela zdehnuti.
List 30. – 31., str. 60. – 61.

* u rukopisu stoji:

*kojega ja v žalosti
sprevađam ja zadosti*

**s kojum sem si igral ja – kojom sam si svirao

Popevka. (69.).

Ah žalosni ovi dnevi, vu kojeh sad tugujem.
Ah žlosni, nečemurni, vu kojeh telo trapim.
Ah kada se zmislím, na te se zmislím,
drago moje gde si mi, drago moje gde si mi.

Ljubil sem tebe dosta, al se meni čini malo.
Minule su vse radosti ostalo je ogledalo.
Ljubavi vse tvoje, ah serce ti moje,
drago moje gde si mi, drago moje gde si mi.

Ako sem ti pisal, z serdcem sem pečatil.
Teško sem zdihaval, k žele sem se zvratil.*
Z rečjum sem te zval, s pametjum pital,
drago moje gde si mi, drago moje gde si mi.

Ti si mi govorila na ramenu momu.
Kod tebe sem stvorjena, i na srcu tvomu.
Ljubav skazala, gusto krat pitala,
drago moje gde si mi, drago moje gde si mi.
Finis.
(List 34., str. 67.)

* drugi dio tog stiha je nejasan, možda bi valjalo: *k sebi sem se svratil*

Popevka. (71.)

O nevolno jesem samo ja stvorjenje
ki vnogo podnesem, žalost za življenje.

Muke vsakojačke serce mi podnaša
kada čujem spačke* od lublene glasa.

Pokehdob je takva navada med vsemi
da je ljubav vsaka kakti cvet juterni.

Koj je frišek lepi, kad ga rosa jači
dok ga denek letni i sunce potlači.

Ovak ti pred menom lublena se kažeš,
s tvum rečjum medvenom vkanjuješ i lažeš.

Kak ti nije milo** žalost mu gledati
serce me nemirno nigdar nemre spati.

Neg se navek muči, zarad tebe samo
vu dne i vu noći, kesno ali rano.

Od vsake pečine tverdeša si v miru
i kak ti počine, serce tve nemirno.

Da se ne rasplače, gledeč žalost moju,
muke vsakojačke, tugu i nevolju.

O Bože moj Bože ti pomiluj mene,
vzemi tvoje grožnje ja sem tve stvorjenje.

Vidim da do groba živel bum v žalosti,
i da me zakopa ljubav vu mladosti.
Finis.

(List 34. – 35., str. 68. – 69.)

* *spačke* – tračevi, ogovaranja

** *Kak ti nije milo* – kako ti nije žao (uspor. *milo mi te* – žao mi te, žalim te)

Popevka. (73.)

Kakvu žalost i trapljenje
podnašati mi je
kada moje prelublene
z menom dugo nije.

Kak javkanje veliko,
zdihtavanje milo
terpi vnoge neprilike
serce me nemirno.

Zbog tebe je ovo samo
duša moja mila
i more ti biti znano
nigdar nemam mira.

Ah da bi mi to Bog dal
čije sem stvorjenje
da bi tebe ljubil vsigdar
na moje veselje.

Ja se ufam ja ne dvojim
serce me lubleno
zbog česa se navek molim
da mi bu spunjeno.

Da ti vse neprilike,
koje čutim zdavnja
ne posluhneš, ne odstupiš
nego budeš stalna.

Sama vidiš da je svet ov
vsem takovem jalen
koj je goder i v kakvu dob
v ljubavi postavljen.

Kaj pak misliš od nas dva
kaj govore ljudi,
koj ljubavi malo proba,
on zločesto sudi.

Anda draga golubica
čuješ reči moje
ljepša nego Venušica
poleg volje moje.

Suze točim, plačem se
govoreči k sebi
pomozi mi i on s tobum
koj je gori v nebi.

Ti si mene obljubila
najleže pomoreš
tvoja ljubav bu učinila
koju vsigdar zmoreš.

Da vse tuge žalosti
prevzemeju moje
samo budi vu stalnosti
drago serce moje.

Finis.

(List 35. – 36., str. 70. – 72.)

Popevka. (78.)

Vse stvorenje se raduje, i vse ptičice,
kak berš glasa takvog čuje da protuletje.
Vse se drevje i korenje povsud genulo,
isto sveržje i zelenje to je spoznalo.
Najmre ptice kod se stanu iz gnezda v jutro,
vre vesele vse postanu, vsaka (v) svom kutu.
Onda lepo ino želno si popevaju,
vsaka sebi dragog para si zebiraju.
Ah kak lepo se kušuju pari gerlice,
i med sobum domenkuju drage ptičice.
Tak i mi dva smo spodobni, dragi golub moj,
i vu vsemu prilagodni dragi sokol moj.
Ništar manje ja te ljubim z serca mojega,
na tom ovde grešnom svetu največ ze vsega.
Lehko moreš to spoznati, vsigdar od mene,
samo želim tve gledati oke lublene.
Té tvoj pogled mene pako vsigdar veseli,
v govorenju serce moje čuti te želi.
Anda i ti stalna budi v ovoj ljubavi,
naj se serce tvoje zbudi sad proti meni.
Naj drugoga ziskavati zvan samog mene,
ja pak neču nigdar znati drugo kak tebe.
Tebi hoču veran biti, dok bum živel ja,
z mojem sercem te lubiti, hoču zevsema.
(List 40. – 41., str. 80. – 82.)

Popevka. (88.)

Veliš meni bratec dragi
da se ne zaljubim
ter kad vu pajdaštvu budem
da se ne izgubim.
Ar je ljubav norčasta,
pamet zrela ne dosta
ljubav ima sladki čemer
koj ti v sercu vgađa,
ali potlam kad ga spiješ
žalostjum porađa.

Ako ljubiš ma sestrice
pamet ne pogubi
ter kad med mladenci budeš
na se dobro pazi.
Bedastoča premori
kad njim serce prav gori
vnoge lepe divojčice
kinča sve mladosti,
svu su sreću pogubile
polec sve norosti.

Je li poznaš ma sestrice
tvoju pajdašicu
koju N. N. je ostavil
svoju golobicu.
Kak je pamet zgubila,
kinč svoj je oskvrnula,
postala je špot sramota
žalost sve rodbine
od susedov odurjena
i od vse opčine.

Kaj ti hasni tva lepota
kaj rumena lica
ako taki lepša budeš
kak je Venušica.
Lepota prez kreposti
je sunce prez svetlosti,
ali kad od sunčenoga
cvet povehne žara
ovak vehne i divojka
ka za se ne mara.

Ljubi Boga koj ti daje
mladost i lepotu,
nit blaženstva ne postavlja
vu ljepom životu.
Blago njemu koji Boga
ljubi z serca pravoga,
ljubi anda ma sestrice Boga
zverhu vsega
ljubi takaj zarad Boga
bližnjega tvojega.
Finis.
(List 48., str. 95. – 96.)

Popevka. (89.)

O ljubljeni Bože moj
kak je težek stališ moj
žalosna je duša ma
zbog takvoga stališa.

Kam je mladost lepa ma
kam vremena vugodna
i kam vse dospelo je
koje meni cvelo je.

Protuletje gde si sad
dojdi barem jedan krat
da ptičice serce me
s pesmami razvesele.

Hodi naj zakesniti
ar veselo jesi ti
mozbit cvete vu tebi
to kaj serce me želi.

Ar me vse ostavilo
kaj me negda imelo
niti me pogleda več
niti da ljubljenu reč.

Ovak vehnem v žalosti
od nikud ni radosti
nit pomoči more gdo
ah je li ne žalost to.

Žalosten sem vsaki dan
pomoči su vse zahman
dojdi jenkrat ne kesni
tužnoga razveseli.

Finis.

(List 49., str. 97. – 98.)

Popevka. (90.)

Meni veruj vsaki mladi
koji želiš ljubiti
gde se dva imaju radi
sam to moreš suditi.

I još ovo znati moreš
v serce sem te zasadil
od kud z njega vun ne pojdeš
doklam v zemli ne buš gnil.

A i vu dne ali v noči
vsaku vuru vsaki čas
želi serce glede oči
gde bi spazil drage glas.

Če me duša nesi znala
nit tak jako štimala
ti se moja budeš zvala
dok buš sveta vživala.

Rečem vezda vsigdar potlam
srečna vura i on den
od keh dob te duša poznam
za svu dragu zvati smem.

Znam to dobro da ne budem
s tobum dok bi živel ja
ali gde god v svetu budem
v sercu bum te imel ja.

Anda draga nit ti z mene
prosim naj se zabiti
če prem dragi golub tebe
moral bi ostaviti.

Rajši finis.

(List 49. – 50., str. 98. – 99.)

Popevka. (92.)

Ja nemrem vžit veselja
trapim se od tuge
mog vsakoga trapljenja*
moč ljubavi zrok je.

Ti ljubav ah ti ljubav
spravila si me na to
ah gdo bi mislil to
ah gdo bi mislil to.

Po vseh kotrigah**
od tuge bol čutim
vekšu od kuge
ah gdo bi mislil to.

Ti krečeš moju mladost
kak veter z vejicum
odkud spoznati je moči
da ljubim vu sercu.

Ja vre znam kaj me trapi
ter vmiram od tuge

kakvi su serca slapi
nje draga zrokuje.

Ma draga je daleko

puna stalne ljubavi
ne vidi nju me oko
ah to me žalosti.

Ali vendar jedna radost

slast nosi vu sercu
ka tira vsaku žalost
kad videl bum tebe.

Vžival se želne ljubavi
s tobum ti cvetek ljubljeni
te draga ljubiti*
mu radost i veselje

Bože ne daj zgubiti

dok imam življenje.
finis

(List. 51., str. 101. – 102.)

* Ovaj stih narušava sklad pjesme, pa bi možda bilo bolje da se izostavi.

Popevka. (93.)

Stani gori serce moje
dobro jutro ptiček moj
odpri oči poglej mene
ar iz serca ljubim te.
Nesi čula kak slaviček
speval ti je zornicu
stani gori vre čez gore
videti je Danicu.

Sad pri kmici skrovnost moja
štimam da ti znana ne
podpunoma prosim primi
skrovni kinč me ljubavi.
Sad odpiram sad odvijam
vrata serca mojega
poglej anda sim tam po njem
vu njem najdeš dragoga.

Oprosti mi da tak rano
senj juternji bantujem
ar me ljubav na to vleče
ovo ti ja valujem.
Đundž moj beli cvet rumeni
mladost moju krepi ti
perva sem ti v sercu vila
dok mi bude vumreti.
finis
(List 52., str. 103.)

Popevka. (94.)

Da b' slavičkom drobnem ptičkom
 tužen mogel postati
 hotel bi se z lastavicum
 napored zletavati.
 Ter bi zletel k mojoj dragi
 v mojem sercu zasajeni
 speval bi njoj dobro jutro
 serca moje radosti.

Lice nje mlečno rumeno
 jako me je vlovilo
 i nje oko prelubleno
 čversto me zaklopilo.
 Jedno serce imajući
 svom sercu par iščući
 ah jedna je i koja je
 ona moja muka je.

Ruka stanovita luta*
 z kum se serce ranilo
 od ljubavi nega puta
 da bi se izvračilo.
 V sercu mene draga peče
 od kud želna ljubav teče
 ah jedna je i koja je
 ranila me serce je.

Ali zavman ni to dano
 od Boga nijednomu
 niti meni to želežuč
 ovde sada tužnomu.
 Rad bi videl moju dragu
 v mojem sercu posajenu
 nazveščal bi njoj vse dobro
 z serca tužne ljubavi.

Rana né znana nikomu
 ar vu meni prebiva
 niti ljubav ni vsakomu
 nego drugi ki ima.
 Kada počne ziskavati
 sercu žalost zavdavati
 ah jedna je i koja je
 vsa vu mojem sercu je.

Ar nju ljubim s pravdenosti
 od skradnjega vremena
 neču prijet zrok falšnosti

za življenja mojega.
 Ar je ona serce drago
 koje rajši neg vse blago
 ah jedna je i koja je
 meni dobro znana je.
 finis

(List 52. – 53., str. 104. – 105.)

* *luta* je zapisivačeva omaška jer treba da stoji *ljuta*

Popevka. (100.)

Nut leto nam ovo je zadnje
 nut zadnji nam vsaki je dan
 i ovo nam vreme je skradnje
 kad v skupčini još je naš stan.
 Vre nam se bu odvud raziti
 i drugi prepasati meč
 z ravnica goru oditi
 mort nigdar se videti več.
 Sad skupa veselo stojimo
 i ima jen drugoga rad
 jen drugomu dobro želimo
 jen drugomu v serdcu je brat.
 Ah ali za nekoj još tjeden
 jen ne bu za drugoga znal

Slika 2. Ludbreška pjesmarica vezana je i uz selo Kuzminec - pogled na župni dvor i baroknu crkvu Sv. Kuzme i Damjana

ar Bog zna mort v ishodu jeden
al drugi bu v zahodu stal.
Kad anda koj ovdi prebiva
koj ovdi na zemli stoji
svu stalnost i cveta zgubiva
ter starost i konca dobi.
Naj barem vu persah ostane
on ognjeni ljubavi stup
koj kad nas već skupa nestane
nas v sercu poderžal bu skup.
(List 57., str. 113.)

Što reći na kraju?

Sa sigurnošću se može govoriti samo o sadržaju i činjenici da pjesmarica nije bila dovršena prije 1833. godine.

Svoj je konačni oblik mogla dobiti i na početku četrdesetih godina 19. stoljeća.

To što je pisana starim pravopisom, ne mora biti nikakav dokaz jer se Gajeva pravopisna reforma vrlo teško probijala na kajkavski jezični prostor.

Tako sam Belovari u *Očitovanju* iz 1863. potpisuje svoje ime kao Stefan (Štefan), prijedlog *z* piše s crticom: *z-istum*, *z-raćunane*, a na više mjesta koristi i staro slovo *f* (š).

Isto potvrđuje i mnogo mlađa rukopisna *Priločka pjesmarica II.* iz 1898. godine. Njezine su se sastavljačice potpisale kao *Belics Kattalena* (str. 55. i 95.) i *Zsezselj (Žeželj) Kata* (str. 141.). Kolebanja su vrlo česta i u tekstu, pa se uz riječ *napitnicza* susreću i primjeri: *szvoju*, *flasiczu* (flašicu), *ovčicza*, *szimo*, *bratecz*, *glavicza* i sl.

Sigurniji je dokaz govor u koji je ušlo dosta štokavizama iz književnog jezika, što je značajka novijeg vremena.

Najkorektnije bi bilo da se nastanak te rukopisne zbirke označuje sintagmom: "Nakon 1833."

Ostaje i pitanje naziva.

Je li to *Ludbreška*, *Bukovečka* ili *Kuzminska pjesmarica*?

Budući, pak, da bi oblik *Ludbreško – Bukovečko – Kuzminska* bio neprikladan, bit će najsvrhovitije da ostane naziv *Ludbreška pjesmarica*, jer je upravo pod tom oznakom i ušla u znanost.

S velikom se sigurnošću može tvrditi da je njezin sastavljač i pisac Stjepan (Štefan) Belovari, koji je neko vrijeme bio, kako je sam označio, i školnik u Kuzmincu.

Sadržaj je cijelog rukopisa iznimno slojevit, a njegovo značenje za povijest starije kajkavske književnosti toliko da zaslužuje daleko veću pažnju od one koja mu je dosad posvećivana.

Vu Varaždinu na Dušni den 2014.

LITERATURA

- Bartolić, Zvonimir (1978.): *Ispisanje o Štefu Mlinariću Priločancu iliti tuženje nad stoljetnom hrvatskom pozabljuvostjom* – u knjizi *Za vuglom provincija*, Tiskarsko-izdavački zavod "Zrinski" Čakovec, 1978., str. 163. – 164.
- Bartolić, Zvonimir (1980): *Sjevernohrvatske teme*. Knjiga I. *Studije*. "Zrinski" Čakovec, Čakovec, 1980., str.143.
- Bartolić, Zvonimir (1994.): *Stjepan Belovari – hrvatski pučki pjesnik iz D. Dubrave* – u: *Dubravске novine*, br. 2, Donja Dubrava 1994., str. 5.
- Čubelić, Tvrko (1978.): *Brige čovjekove i sudbine ljudske u lirskim narodnim pjesmama*. Peto izdanje. Vlastita naklada. Zagreb, 1978. Br. 599, str. 536.).
- Fancev, Franjo (1928.): *Prilog za historiju hrvatskosrpskih književnih veza u 18. vijeku – Nastavni vjesnik*. Knjiga XXXVI. Svezak 7 – 8. Zagreb, 1928., str. 12.
- Fancev, Franjo (1933.): *Dokumenti za naše podrijetlo Hrvatskoga preporoda (1790. – 1832.)*, *Građa za povijest književnosti hrvatske*. Knjiga XII. Zagreb, 1933., str. 63. – 64.
- Fancev, Franjo (1937.): *Hrvatska dobrovolja u popijevkama, zdravicama i napitnicama prošlih vjekova* – u godišnjaku *Zbornik za narodni život i običaje južnih Slavena*. Knjiga XXXI. Svezak 1, JAZU, Zagreb, 1937., str. 66. – 168.
- Feletar, Dragutin – Feletar, Petra (1992.): *Povijest Kuzminca – U povodu 90. obljetnice SPD "SLOGA"*. Nakladnik: Seljačko pjevačko društvo "SLOGA" Kuzminec. Kuzminec, 1992., str. 23., 32., 39. i 56.
- Feletar, Dragutin – Petrić, Hrvoje (2013.): *Općina i župa Donja Dubrava*. Drugo, izmijenjeno i dopunjeno izdanje. Nakladnik: Izdavačka kuća M e r i d i j a n i, Samobor, 2013., str. 119.
- Frančić, Anđela (2002.): *Međimurska prezimena*, Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje, Zagreb, 2002., str.190.
- Horvat, Rudolf (1944.): *Povijest Međumurja*, Varaždin, 1908. Ovdje je korišteno drugo izdanje, *Poviest Međumurja*, Prosvjetno-poviestno društvo "Hrvatski Rodoljub", Zagreb, 1944. Kanonske vizitacije međimurskih župa, str. 218. – 224.
- Kukuljević, Ivan (1841): *Narodne pjesni – o – ilirske* skupio u Međimurju i Austrii Ivan Kukuljević Sakcinski. Godine 1841. Rukopis, M. H.192, str. 7. – 8.
- Milčetić, Ivan (1916.): *Hrvatski književni prilozi iz Međumurja i okolice Šoprona, Jedan hrvatski preporoditelj iz Međumurja* – u godišnjaku *Građa za povijest književnosti hrvatske*. Knjiga 8. Drugo izdanje. JAZU, Zagreb, 1916., str. 1. – 439.
- Šojat, Olga (1968.): *Izbor iz "Ludbreške pjesmarice"* – časopis *Kaj*, broj 7–8, Godina I, Zagreb, 1968., str. 62. – 73.
- Zvonar, Ivan (1996.): *Kajkavske rukopisne pjesmarice do hrvatskoga narodnog preporoda*, *KAJKAVIANA CROATICA*, Katalog izložbe *Hrvatska kajkavska riječ*, Zagreb, 1996., str. 307.
- Zvonar, Ivan (1996.): *Rukopisna pjesmarica Ivana Mlinarića*, časopis *Kaj* br. 1-2, God. XXIX., Zagreb, 1996., str. 17.-36.
- Žganec, Vinko (1924): *Zbornik jugoslovenskih pučkih popijevaka*. I. knjiga. *Hrvatske pučke popijevke iz Međumurja*. I. svezak (svjetovne), JAZU, Zagreb, 1924., str. 169.
- Žganec, Vinko (1962.): *Hrvatske narodne pjesme iz Koprivnice i okoline*, JAZU, Zagreb, 1962., str. 159.

SUMMARY

The Ludbreg Book of Songs is a manuscript collection of lyrics (without musical notation) that was completed in around 1833.

The majority of the manuscript contains excerpts of old manuscript collections or simple writings about poems and songs for various occasions. They are predominantly Kajkavian, though there are also Stokavian, Hungarian, German, Latin and Slovenian records.

In addition to the excerpts, there are also a large number of longer or shorter songs. The majority of the records are again composed of Kajkavian texts, though they include Stokavian, Hungarian and German songs, and one is entitled *Kranyzka*.

The fundamental characteristic of this part of the manuscript is that the cited examples from the written and oral literature are so intertwined that only a careful and detailed analysis could separate one from the other.

The oral literature Kajkavian texts are spatially limited to a relatively small area in Podravina, east of Ludbreg, and in central and lower Medjmurje east of Prelog.

The authors of the texts are not tied to a specific area, and virtually all are included in the corps of Kajkavian secular poetry of the 18th and early 19th century.

It is possible that the compiler and writer of the collection was Štefan Belovar of Donja Dubrava, who for a time also served as a school teacher in Kuzminec.